ЯКУБ КОЛАС

роднъія вобразы

ПАЭТЫЧНАЯ БІБЛІЯТЭКА

ЯКУБ КОЛАС

роднымя вобразы

Вершы

Мінск
«Юнацтва»
1982

Бел 2
К 60

Для старэйшага школьнага ўзросту

Укладанне і прадмова В. Бечыка

Мастак Ул. ВІШНЕЎСКІ

К $\frac{4803010200-075}{М307(05)-82}$ 96—82

РОДНАЕ, ЗАПАВЕТНАЕ...

У гэтай кнізе так многа знаёмага для нас, і не проста знаёмага. Бо аўтар яе — народны паэт Беларусі Якуб Колас, а многія яго вершы мы ведаем, помнім і любім з самай ранняй дзіцячай пары і, здаецца, носім у душы столькі часу, колькі жывём.

Станем зноў чытаць, і быццам наноў для нас вернуцца простыя і дзівосныя коласаўскія радкі. І наблізіцца вялікі, такі свойскі і такі чароўны свет. І ўсё загамоніць, заспявае, зачаруе мноствам фарбаў і гукаў, безліччу адценняў і пераліваў — такое сваё і роднае, поўнае невычэрпнай красы і свежасці.

Разложысты гром, што непаспешліва агучвае наваколле і дае адчуванне прастору, сілы, радасці:

Голасам моцы, ціха і важна
Гром пракаціўся ўгары.
Луг адазваўся грому працяжна,
Лес адгукнуўся стары.

«Срэбразвонны ручэй», што палоніць сваім бесклапотным жыццём, гэтак вабіць у чароўнае ўлонне, навявае нейкае добрае супакаенне, ціхую пяшчоту і лагоднасць:

Між алешын, кустоў,
Дзе пяе салавей,
І шуміць і грыміць
Срэбразвонны ручэй...

Так і хочацца чытаць, чытаць пра яго далей: «...І схіляе трава над ім пасмы-брыжы, а ён, жэўжык-пястун, гучным смехам дрыжыць. То заскочыць у гай, то курган абаўе, дзе сярдзіта бубніць, дзе лагодна пяе...» Хараша, проста, светла...

Усход сонца, поўны гравння і руху, гарэзлівай вясе-лосці і раптоўнай радасці: «На усходзе неба грае пера-ліўным блескам, сыпле золата над гаем і над пералескам...» Сваёй жыватворчай красою ён быццам азарае ўсё: і поле, і луг, і лес, і нас таксама:

Над палямі мрок прарваўся,
Па нізах расплыўся,
Лес туманам заснаваўся,
Луг расой абмыўся.

Надыход восені заўсёды напоўнены сваім асаблівым смуткам («Заміpae лета, заціхаюць далі, сірацее рэчка, ха-ладзеюць хвалі...»); гэты глухі лясны шум, таямнічы і звабны («Глуха шэпча лес зялёны, і шуміць ён, і шу-міць...); старыя дубы, ад якіх павявае «чымся мілым, чым-ся родным»; чыгунка, што ўвасабляе імклівасць, энергію, стваральную моц чалавека: «Ў два рады між палёў роўна рэйкі ляглі, рэжуць нетры лясоў, точаць грудзі зямлі...»

Усе гэтыя і многія іншыя родныя з'явы і вобразы змал-ку ўваходзяць у нашу свядомасць як увасабленне Радзі-мы, жыцця, нашага існавання. Яны, здаецца, заўсёды былі — гэтыя леты і зімы, вёсны і восені, ранкі і вечары, навальніцы і завірухі, рэкі і ручаі, лясы і палі, лагчыны і ўзгоркі. Былі не толькі самі па сабе, але і адлюстрава-нымі ў незабыўных коласаўскіх словах, якія нібы вынік-лі з саміх з'яў як адпаведныя іх сутнасці і нашаму ўспры-манню. Нават не вельмі верыцца, што не так ужо і даўно (менш васьмідзесяці гадоў — тэрмін аднаго чалавечага жыцця) такіх вершаў яшчэ не было. Бо ўвабралі яны ў сябе многія стагоддзі чалавечага жыцця і дбання, велізар-ны свет роднай прыроды, неабсяжныя прасторы думак, па-чуццяў, надзей, спраў, клопатаў усяго народа.

«Вобразы мілыя роднага краю, смутак і радасць мая!..» Якуб Колас вельмі любіў родную зямлю і свой народ. Ён глыбока і тонка адчуваў, надзвычай выразна ўзнаўляў і «гоман спелае нівы», і «ціхую жальбу палёў», і «песню магутных дубоў». А як выказалася ў яго вершах яшчэ ў

дакастрычніцкі час уся доля-нядоля народная — і пратэст супроць бяспраўя-галечы, і нязгаслая вера ў светлую будучыню, і гнеўная рашучасць, і магутнае парыванне да праўды, і вялікія пакуты, і радасныя моманты духоўнага ўзвышэння простых працоўных людзей. Калі ж пасля Вялікага Кастрычніка здзейснілася народная і паэтава мара аб свабодзе і роўнасці, якім жа шматгалосым радасным водгуллем азваліся ў сэрцы паэта нечуваныя перамены. Які адкрыўся прастор, якія радасныя і шчаслівыя паліліся песні: «Вітай жа дарогі, і новыя далі, і вечнага руху святыя скрыжалі, і юнасць людскую, і мудрае слова, і ясную радасць дабра, перамог, і гэты шырокі, чароўны разлог, дзе заўжды прыгожа ўсё, молада, нова».

З вершаў Коласа паўстае вялікі свет жыцця, свет дзівоснай красы і вялікай праўды, духоўнай і маральнай велічы. І сам паэт, лірычны вобраз якога выяўляецца поўна і шматгранна, паўстае як вялікі жыццялюб, натхнёны і шчыры сын роднай зямлі, выдатны знаўца чалавечай душы і выразнік самых важных і запаветных людскіх пачуццяў. Ён, кажучы словамі Максіма Лужаніна, «добры друг усяго, што расце і жыве — земляў, сонцаў і сэрцаў прастору вялікага, сціплы той чалавек, што наўкруг дзядзькам клікалі, бацькам клікалі»...

Змяніліся аблічча зямлі і ўмовы жыцця і працы людзей, з'явіліся прамысловыя волаты, сталі звыклымі касмічныя палёты. Але не састарэла паэтычнае слова Якуба Коласа. Гэта ж яго бралі з сабой у космас слаўныя нашы касманаўты, сыны Беларусі Пётр Клімук і Уладзімір Кавалёнак. І там, у надземных вышынях, луналі паэтавы словы, шчымліва адзываючыся ў душы: «Мой родны кут, як ты мне мілы!..»

Над разлогамі ўсяго вялікага свету прыгожа і прасторна крыляе сёння паэтычнае слова Якуба Коласа. «Ад роднае зямлі» ўзяло яно сваю красу і сілу, а стала дарагім і неабходным у розных кутках нашай планеты. Гэта паэзія, якая ўжо з'яўляецца часткай духоўнага набытку ўсяго

чалавецтва. Свежа і натхнёна гучаць сёння коласаўскія вершы. Яны — у сваёй самоце і радасці, у роздуме і хваляванні — выказваюць не толькі тое, чым жылі і пра што думалі людзі ў апісаныя паэтам часы, але і тое, што складае духоўны свет нашага сучасніка. Яны натхняюць і хвалююць, вучаць шчырасці і дабраце, дапамагаюць нам глыбей зразумець і душу народа, і саміх сябе.

Гэта кніга выходзіць да 100-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа. Хочацца верыць, што для многіх юных яе чытачоў яна стане такой дарагой і запаветнай, як для іхніх дзядоў і бацькоў былі ранейшыя кнігі Коласа. І, можа, нехта праз гады, вырасшы і ўзмужнеўшы, дасць яе ўжо сваім дзецям: «Бярыце, чытайце!» Так, і ў новых пакаленнях будзе жыць і жыць вечная, бясконца родная паэзія вялікага народнага песняра.

Варлен Бечык

* * *

Не пытайце, не прасеце
Светлых песень у мяне,
Бо, як песню заспяваю,
Жаль вам душу скалыхне.

Я б смяяўся, жартаваў бы,
Каб вас чуць развесяліць,
Ды на жыцце як паглядзіш,
Сэрца болем зашчыміць.

Нешчаслiва наша доля:
Нам нiчога не дала.
Не шукайце кветак ў полi,
Бо вясна к нам не прыйшла.

1904 г.

НАШ РОДНЫ КРАЙ

Край наш бедны, край наш родны!
Лес, балоты і пясок...
Чуць дзе крыху луг прыгодны...
Хвойнік, мох ды верасок.

А туманы, як пялёнка,
Засцілаюць лес і гай.
Ой ты, бедная старонка!
Ой, забыты богам край!

Наша поле кепска родзіць,
Бедна тут жыве народ,
У гразі жыве ён, ходзіць,
А працуе — льецца пот.

Пазіраюць сумна вёскі,
Глянеш — сэрца забаліць.
На дварэ — паленне, цёскі,
Куча сметніку ляжыць.

Крыж збуцвелы пры дарозе,
Кучка топаляў сухіх...
Сцішна, нудна, бы ў астрозе
Ці на могілках якіх.

А як песня панясецца —
Колькі ў песні той нуды!
Уцякаў бы, бег, здаецца,
Сам не ведаеш куды.

Край наш родны, бедна поле!
Ты глядзіш, як сірата,
Сумны ты, як наша доля,
Як ты, наша цемната.

1906 г.

БЕЛАРУСАМ

Ўстаньце, хлопцы, ўстаньце, браткі!
Ўстань ты, наша старана!
Ўжо глядзіць к нам на палаткі
Жыцця новага вясна.

Ці ж мы, хлопцы, рук не маем?
Ці ж нам сілы бог не даў?
Ці ж над родным нашым краем
Промень волі не блішчаў?

Выйдзем разам да работы,
Дружна станем, як сцяна,
І прачнецца ад дрымоты
З намі наша старана!

1906 г.

НЁМАН

Льецца Нёман паміж гораў,
Поўны сілы і красы,
У далёкія прасторы
Гоніць воду праз лясы.

Гой ты, Нёман, наша рэка!
Поіш ты і корміш нас,
Бедну чайку чалавека
Ты з сабой насіў не раз.

А вясною на прасторы
Дуб стары-сярдзіта гнаў
І насіў ты крыгаў горы,
Луг і поле затапляў;

Разліваўся па ракітах
І займаў і лес, і гай...
Даўгавязы плыт за плытам
У далёкі нёс ты край.

Колькі раз рыбацкі човен
На грудзях тваіх гуляў!..
Гой ты, Нёман, быстры Нёман,
Колькі дум ты мне нагнаў!

Чуў ты смутак горкай долі
Свайго сына-мужыка,
Чуў не раз у чыстым полі
Плач і слёзы бедака.

Ў ціхі вечар над табою
Дудка плакала не раз,
І каціласи слязою
Песня ў ранні летні час.

А на беразе пад дубам,
Ў ночку цёмную, рыбак
Спаў не раз пад мокрым лубам,
Гнуўся з холаду, бядак.

А у буру вецер кветку
Да грудзей тваіх схіляў,
І ў табе касец улетку
Пот крывавы абмываў.

Над табою месяц круглы
Ў ясным небе ціха плыў,
І з табой высокі, смуглы
Лес ціхутка гаварыў.

Перарэзаў край ты родны
Беларуса-мужыка...
О, наш чысты, наш свабодны
Нёман, быстрая рака!

Ты цячэш далёка, знаю,
З веку ў век і з году ў год.
Раскажы ж другому краю,
Як у нас жыве народ.

1906 г.

ВОРАГАМ

Багачы і панства,
Нашы «дабрадзеі»!
Мы на суд вас клічам,
Ка́ты вы, зладзеі!

І на грозных межах
Часаў пераходных
Смела вас пытаем,
Прагных і нягодных:

«Чыімі рукамі
Вы дабро збіралі?
На чые вы слёзы
Дабрабыт куплялі?

І за што, скажэце,
Палкамі нас білі,
Секлі-катавалі,
Голадам марылі?

Ласкаю ж чыёю
І з чые вы працы
За́мкі збудавалі,
Пышныя палацы?

Ўсё ад нас забралі,
А што нам далі вы?
Чые пудна ў полі
Так марнеюць нівы?

Вузенькаю ніццю
Чые йдуць палоскі?
У чым то жыце
Многа так бярозкі?

Каму адвялі вы
Пусташы, каменне?
Хто з свайго засеву
Не збярэ насення?

Чые гумны, хаты
Гнуцца сіратою?
Чые слёзы льюцца
Кожнаю парою?

І чыя скацінка
Сохне ў пустым полі?
І як гаспадар той
Гіне у няволі?

Чыя песня-скарга
Ў неба йдзе дакорам,
К месяцу, і сонцу,
І к далёкім зорам?»

Багачы, і панства,
І ўсе вы брадзягі!
Ўбок з дарогі, ка́ты!
Бойцеся сярмягі!

Ўжо даўно вяроўкі
Вас, паны, чакаюць,
І па вас асіны
Слёзы праліваюць.

1906 г.

ВЁСКА

Цесна збіты нашы хаты,
Як авечкі ў летні жар,—
Для агню тут корм багаты,
Як укінецца пажар.

Хлеўчык, пограб і гуменцы
Пад адзін зліліся плех,
Трэскі ўсаджаны ў акенцы,
Замест шкла — радняны мех.

Загародка пад аконнем,
Блісне кветка дзе-нідзе.
Зеллем глушыцца, драсённем
Мак, цыбулька на градзе.

Зеленеюць два-тры клёны,
Гляне ліпа дзе з-за хат,
Дзе-нідзе садок зялёны,
Нізкіх вішань чэзлы рад.

Граблі, сані пад страхою,
Колы, сошка, барана,
Кол з хваёваю мятлою
Ўбіты ў дол каля акна.

Многа тут гразі ў нягоду,
Многа пылу ў летні жар.
Тут дабра не бачыць зроду,
Тут марнее гаспадар.

Тут нуда жыве людская,
Прыпынілась гора тут;
Смерць дзяцей, хвароба злая
Тут знайшлі прытульны кут.

1907 г.

МЕСЯЦ

Ціха месяц адзінокі
Ходзіць ў небе над зямлёю.
Неразгаданы, далёкі,
Што ты бачыш пад сабою?

Бачыш слёзы ты людскія,
Як яны з расою льюцца,
А ў тумане думкі злыя
Горкім плачам аддаюцца;

Як без волі і без хлеба
Працавіты люд наш гнецца...
Кінь ты жальбу нашу ў неба —
Няхай неба ўскалыхнецца!

1907 г.

ЛЮДСКІЯ СЛЁЗЫ

Слёзы людскія, слёзы людскія!
Вамі абмыты загоны зямлі,
Вы паласкалі мужычыя нівы,
Вы палівалі сухія палі!

Падалі градам на вузкія сцежкі,
З пылам мяшаліся, з дробным пяском,
Тайна ліліся, адкрыта ліліся,
Падалі долу гарачым дажджом,

Сонца сушыла, вятры абвявалі,
Бачылі зоры вас, бачыла цьма...
Дзеці нягоды, о слёзы людскія!
Ліку няма вам і меры няма.

1907 г.

КІНЬЦЕ СМУТАК

Што вы, хлопцы, спахмурнелі?
Ці каго вы пахавалі?
Ці няшчасце так здалела,
Што нуда апанавала?

Плюньце, хлопцы! Заспявайма,
Каб аж вокны задрыжалі!
Ва ўсе грудзі загукайма,
Каб і думкі паўцякалі!

Ці ж мы будзем вечна гнуцца,
Апускаць бязвольна рукі?
Няхай слёзы больш не льюцца,
Няхай вас не знаюць мукі!

За работу жыва, жыва!
Каб нас доля не ўшчувала,
Каб не сохла наша ніва,
Каб нуда нас больш не гнала!

1907 г.

НЕ БЯДУЙ!

Не бядуй, што сонца нізка,
Што прыходзіць нудны дзень,
Не бядуй, што восень блізка
І на дол кладзецца цень.

Не бядуй, што снег халодны
Скрые землю ад вачэй:
Не загіне край твой родны
У тэй цемені начэй!

Будзе час, і снег растане,
Прыйдзе зноў да нас вясна,
Ветла з неба сонца гляне,
Ачуняе старана.

Не бядуй, што цяжка стала
Жыць у вечнай цемнаце,
Што нас доля вечна гнала,
Што жывём у беднаце.

Не бядуй, што звіслі хмары,
Што нам сонца не відаць.
Не бядуй, што ўноч пажары
Сталі неба заліваць,—

Дымам пойдзе ўсё ліхое,
Усё, што душыць нас і гне.
Вер, брат,— жыццё залатое
Будзе ў нашай старане.

1907 г.

НАША ВОЗЬМЕ

Мы ходзім, спатыкаемся,
Бадзяемся, як п'яныя,
Мы з голадам зрадніліся,
Худыя, абарваныя.

Асмеяны, аблаяны,
Гразёю мы замазаны.
Багатымі мы скрыўджаны,
Няволяю мы звязаны.

Ў балоты мы адціснуты,
Загнаны мы у шчыліны,
І вочы нам завязаны,
І вушы нам зачынены.

Адно мы добра ведаем:
Хоць вечна мы блукаемся,
А ўсё ж такі, хоць некалі,
А праўды дапытаемся.

1907 г.

НА ГАСЦІНЦЫ

Чыстым інеем пакрыты
На гасцінцы беразняк,
Космы густа ім абвіты;
Ў белым снезе маладняк.

Свішчуць сані на марозе,
Коні рвуцца і хрыпяць.
Крык і гоман на дарозе,
Бомы стогнуць і звіняць.

Скверыць холад. Пабялелі
Вусы, світка вазака,
Толькі шчокі счырванелі
Ад марозу ў мужыка.

Перад святам заработкі,
А дарога, як сляза...
Толькі бухаюць калодкі,
Толькі свіст ад палаза!..

1907 г.

* * *

— Што, брат Грышка, папраўляйся:
Чутка ёсць — зямлі дадуць.
Не хварэй, брат, падымайся
Ды ачуньвай як-нібудзь.

— Эх, Мікола, што тут цешыць?
І стары, а як дзіця:
Не, не будзе нам жыцця,
Як паноў не перавешаць.

1907 г.

ЛІПЫ СТАРЫЯ

Ліпы старыя шумяць за сцяною,
Жаласна, глуха шумяць,
Смутна ківаюць, трасуць галавою,
Толькі галіны рыпяць.

Пышны убор іх, лісты, пазрываны,
Вецер развеяў, разнёс.
Нудна і ім за астрожным парканам,
Цяжка ім зносіць мароз.

Плачуць гаротныя ліпы старыя,
Плачуць на долю сваю:
Пышна раслі мы, цвілі маладыя,
Добра было у гаю.

Вольныя птушкі вакол шчабяталі,
Божыя пчолкі гулі,
Тоўстыя вязы ад бур нас хавалі,
Сеткі дубы нам плялі.

Белыя хмаркі над намі гулялі,
Беглі ў няведамы край,
Чыстыя росы, як срэбра, блішчалі,
Гоманам поўніўся гай...

Там бы хацелі расці, красавацца,
Дол дзе капае ральнік,
Родную песню дзе ціха спявае
Сын Беларусі, мужык.

Нас перанеслі на глебу чужую —
Свету, прастору няма.
Ўсе нас забылі, ніхто нас не чуе,
Чуе нас толькі турма.

1908 г.

ВЕЦЕР

Ой ты, вецер неспакойны!
Дзьмеш ты безустанку,
Адну песню нам спяваеш,
Адну баеш байку.

То заплачаш сіратою
Над убогай хатай;
То застогнеш, як над нівай
Селянін-араты;

То засвішчаш за вугламі,
Жалем разальешся;
То сярдзіта ў дзверы стукнеш,
Злосна засмяешся...

Ой ты, вецер неспакойны,
Ты мой брат па долі!
Раскідаем смех і слёзы
Мы у чыстым полі.

1908 г.

ПЯСНЯР

Кажуць людзі: «Што ты смутны?
Што спяваеш ты пра гора?
Твае песні — стогн пакутны,
Слёзы ветру на прасторы!

Ты злажы нам песню волі,
Песняй шчасця залівайся,
Ціхім спевам нівы ў полі
Ў струнах сэрца адклікайся,

Каб на нас вясна дыхала,
Грэла душу цеплынёю,
Каб нам сэрца саграваала
Ціхім шчасцем, дабратою».

Ой вы, людзі! Няма ж волі:
Скуты мыслі ланцугамі.
Пусты нівы нашы ў полі,
Злосна віхар дзьме над намі!

Ці ж я сэрцам не хварэю?
Ці ж мне смутак лёгка даўся?
Я спяваю, як умею,
Я пра радасць пецъ не здаўся.

1908 г.

«АСАДЗІ НАЗАД!»

Дрэнна маё жыцце,
Ўсё ідзе не ў лад,
І крычаць мне ўсюды:
«Асадзі назад!»

Божа ты мой мілы!
Б'юся я, як гад,
Толькі ж дзе ні ткнуся —
«Асадзі назад!»

Помню, я жаніўся.
Добры быў мой сват.
К дзеўцы нос паткнулі —
«Асадзі назад!»

Дзеўка была важна,
Ды сусед Кандрат
Мне нагу падставіў —
«Асадзі назад!»

Трапіў раз у горад,
Быў якраз парад,
Лезу я наперад —
«Асадзі назад!»

У засеках пуста,
Жыта выбіў град.
— Дай, старшынька, ссуды.
— «Асадзі назад!»

Я з капейкі збіўся,
Зарабіць я рад.
— Ці няма работы?
— «Асадзі назад!»

Сам я растрапаўся,
Лезе з плеч халат.
— Памажэце, людзі!
— «Асадзі назад!»

Сына свайго ў людзі
Вывеў бы Ігнат.
— Вось мой сын, паночкі!
— «Асадзі назад!»

Хлеб прыслалі ў вёску,
Там галодных шмат.
Пруся я з мяшэчкам —
«Асадзі назад!»

Галаву я маю:
Быў бы дэпутат.
— Цэнзу ты не маеш,
«Асадзі назад!»

Праўда, што таіцца,
Быў і мой чарод:
Два разы на жыцці
Выйшаў я ўпярод.

Ўзбунтаваў я вёску.
Ой, быў цяжкі год!
Прыязджае прыстаў:
— Выхадзі ўпярод!

Гэта ты, мярзавец,
Ўзбунтаваў народ?
Гэй, гарадавыя!
Даць яму ўпярод!

1908 г.

НА ПОЛІ ВЯСНОЮ

Люблю я прыволле
Шырокіх палёў,
Зялёнае мора
Ржаных каласоў

І вузкія стужкі
Сялянскіх палос —
Люблю цябе, поле,
Люблю я твой плёс!

І грушы старыя,
Што ў жыце шумяць,
Зялёныя межы,
Далёкую гладзь.

Люблю я дарогі,
Што леглі між гор,
Унізе пад гарою
Ручча разгавор.

Люблю я узгоркі,
І насып-курган,
І сіняй далечы
Празрысты туман...

Люблю пазіраць я
На поле вясной,
Як ветрык жартліва
Плыве збажыной.

Калышацца жыта,
Радамі бяжыць,
А хваля паветра
Дрыжыць і дрыжыць...

Люблю я прыволле
Шырокіх палёў,
Зялёнае мора
Буйных каласоў.

1908 г.

МУЖЫК

Я — мужычы сынок,
Ні двара ні кала,
Поле — жоўты пясок,
Хата ў землю ўвайшла.

Не жыву, а гнію,
Прападаю, як мыш...
Глянь на долю маю,
Глянь на цяжкі мой крыж!

Я балоты сушу,
Надрываю жывот,
Я за бесцань кашу,
Рыю землю, як крот.

Ўсе вуглы і куты
Сваім целам я змёў,
Ссек і лес, і кусты,
І дарогі правёў,

Ды не езджу па іх,
А хаджу пехатой
Ў рваных ботах старых,
Часцей босай нагой.

Збудаваў я палац,
Многа фабрык, мастоў.
Сам жа голы, як бац,—
Пары дзве рызманоў.

Пад акопнем не раз
Я з мяшэчкам хадзіў,
Міласціны у вас
Хрыстом-богам прасіў.

Мяне мочыць раса,
Мяне сонца пячэ,
А у песнях маіх
Сляза ціха цячэ.

Я па свеце хадзіў,
Косці ўсюды занёс,
Я на землю праліў
Многа слёз, многа слёз.

То не дуб у бары
Заскрыпеў, застагнаў —
Гэта я без пары
Богу душу аддаў.

Нудна звоняць званы,
То мацней, то замруць,
Адзін дзяк ля труны —
Гэта прах мой нясуць.

На магілцы маей
Крыж трухлявы стаіць,
А над прахам касцей
Вольны вецер шуміць.

Я — мужычы сынок,
Я не маю дарог.
Мая школка — шынок,
Маё жыццё — астрог.

1908 г.

УСХОД СОНЦА

На усходзе неба грае
Пераліўным блескам,
Сыпле золата над гаем
І над пералескам.

Чуць-чуць дрогне, прыліецца
Чырвань на усходзе —
Гэта неба усміхнецца
Людзям і прыродзе.

Смех адказны, смех шчаслівы
Ходзіць на пагорках.
Час світання — час зычлівы...
Гаснуць, нікнуць зоркі.

Шырай, шырай заранiца
Разнімае крылле,
Нібы пожар б'е крыніцай
Там, на небасхіле.

Сноп праменняў, пышна ўзняты,
Сее бляск-чырвонцы —
Гэта неба сцеле шаты
На дарогу сонцу.

Над палямі мрок прарваўся,
Па нізах расплыўся,
Лес туманам заснаваўся,
Луг расой абмыўся.

Агнявыя валаконцы
Ткуцца ў шоўк чырвоны —
Гэта хмаркі ладзяць сонцу
І дзяньку кароны.

Як прыемна пахне збожжа!
А вакол — спакойна!
Эх, як слаўна, як прыгожа,
Хараша, прыстойна!

І сабрала неба фарбы
Колераў дзівосных...
І дзе ёсць такія скарбы
Гожства, сугалосся?!

1908 г.

* * *

Мы маўчалі, як нямыя,
Мы ўздыхалі ўсё цяжэй,
Грызлі думкі нас благія,
Слёзы падалі з вачэй.

Мы хадзілі, як уночы,
Сярод мукі, сярод зла;
Туманы сляпілі вочы,
Цемра хмар на нас лягла.

З нас нямала жартавалі,
Той нас крыўдзіў, гэты сек.
Годнасць нашую таптали,
Ў нас заплёван чалавек.

Хай святло навукі яснай
Заблішчыць, як сонца ўсход,
Няхай родным словам шчасна
Загаворыць наш народ.

1908 г.

ЧЫГУНКА

Ў два рады між палёў
Роўна рэйкі ляглі,
Рэжуць нетры лясоў,
Точаць грудзі зямлі.

Дзе стралою ляцяць,
А дзе дужкай бягуць
Цераз горы і гладзь,
Смела рэчкі сякуць.

Эх, і быстры ж той гон!
Толькі пыхкае дым.
За вагонам вагон
Мчыцца змеем ліхім.

Мчыцца ўночку і ўдзень,
Толькі поле дрыжыць.
Так ні конь, ні алень,
Ні арол не ляціць.

1908 г.

ЖЫТНІ КОЛАС

На саломцы тонкай
У траве густой
Спее адзінокі
Колас сіратой.

Ці то птушка божжа
Кінула зярно,
Ці то занялося
Бураю яно,

Ці з дзіравай торбы
Конік чый згубіў,
На чужую скібу
Зерне пасадзіў,—

Неба яго знае,
Як сюды папаў,
Хто ад роднай нівы
Зерне адарваў...

Сушыць яго сонца,
Хіліць вецярок.
Ные сірацінка,
Плача каласок.

Плача, што няма з кім
Думку падзяліць,
Смутную галоўку
Ціха прытуліць

Да другой галоўкі,
Да другіх грудзей
І шаптаць аб шчасці
У цішы начэй.

Апусціўшы нізка
Тонкі паясок,
Ные сірацінка,
Плача каласок.

Плача, што дарэмна
Тут расце ў глушы,
Што нідзе не згледзіш
Роднае душы,

Што яго зярняткі
Птушкі падзяўбуць,
Белую саломку
Ветрыкі паб'юць.

І, падняўшы ўгору
Стромкі валасок,
Ные сірацінка,
Плача каласок.

1908 г.

МАЦІ

Непрыветна цераз вокны
Ночка пазірае.
Ціха ў хаце. Ўся сямейка
Спіць, адпачывае.

Натрудзіўшы добра рукі,
Натаміўшы плечы,
Толькі маці з вераценцам
Туліцца пры печы

Ды прадзе, прадзе кудзельку.
Скача вераценца,
А за ім густыя цені
Бегаюць па сценцы.

* * *

На камінку гарыць корчык,
Злотам іскры скачуць.
За аконцам вецер ходзіць,
Глуха вербы плачуць.

Зябнуць вербы на марозе,
Тулячыся к стрэсе.
Снегам вецер сыпле ў дзверы,
Ходзіць шум па лесе...

І пад гэты шум трывожны
Думае старая,
А ўслед думкам неспакойна
Вецер падпявае.

* * *

І ўсё ўстала прад вачыма
Беднае кабеты:
Маладыя дні дзяціны,
Дзявочыя леты,

Радасць жыцця і нягоды,
Сваркі, трасяніна —
Ўсё, чым жыцце напаткае
Ў цяжкую часіну.

Ўсё прыпомнілася беднай,—
Горка, цяжка стала,
Галаву набок схіліла,
Прасці перастала.

* * *

Вось і муж усплыў па думу —
Рана смерць скасіла!
Добрых дзетак ён пакінуў —
Без пары магіла!

Жыў ён бедна. Спадзяваўся
Свой прыдбаць куточак,
Хату вывезці, зямелькі
Прыкупіць шматочак,

Бо агоркнуў хлеб батрацкі,
Жыцце пад'ярэмна...
Ды не выйшаў з-пад няволі,
Біўся век дарэмна!

* * *

Гасне корчык на камінку,
Пацямнела ў хаце,
Поўнач пеўні пракрычалі,
Але не спіць маці.

Цягне нітку. Вераценца,
З рук упаўшы, грукне,
Ды нясмела, як убогі,
Ў дзверы вецер стукне.

Думкі думку падганяюць,
Не даюць спакою,
Ўсё лятаюць над кабетай
Нуднай чарадою.

* * *

Уздыхнула цяжка маці,
Аб сынку гадае,
Што ў астрозе, ў паняверцы
Кару адбывае.

І за што? У толк не возьме
Бедная кабета
Ні законаў гэтых мудрых,
Ні парадкаў свету.

Вецер вые за вугламі,
Ў коміне галосіць.
Куды толькі думка тая
Матку не заносіць!

Зябнуць вербы на марозе,
Глуха лес гамоніць.
Думка думку выклікае,
Думка думку гоніць.

1908 г.

РОДНЫЯ ВОБРАЗЫ

Вобразы мілыя роднага краю,
Смутак і радасць мая!
Што маё сэрца да вас парывае?
Чым так прыкованы я

К вам, мае ўзгорачкі роднага поля,
Рэчкі, курганы, лясы,
Поўныя смутку і жальбы нядолі,
Поўныя сумнай красы?

Толькі я лягу і вочы закрыю,
Бачу я вас прад сабой.
Ціха праходзіце вы, як жывыя,
Ззяючы мілай красой.

Чуецца гоман мне спелае нівы,
Ціхая жальба палёў,
Лесу высокага шум-гуд шчаслівы,
Песня магутных дубоў...

Вобразы мілыя, вобразы смутныя,
Родныя вёскі і люд,
Песні цягучыя, песні пакутныя!..
Бачу і чую вас тут.

1908 г.

ХМАРКІ

Светлыя хмаркі — дзеткі прастору —
Ціха па небе плывуць.
Ім незнаёмы слёзы і гора,
Смутак і жаль іх не рвуць.

Ціха і згодна ідуць, небажаткі,
Ўсюды ім сцежкі ляжаць.
Ясныя зоркі, быццам дзяўчаткі,
Скрозь іх валокны глядзяць.

Золатам сонца іх аблівае,
Месяц ім срэбра дарыць,
Грозную песню ім гром напявае,
Вецер на крыллях імчыць.

Светлыя хмаркі, рунь залатая,
Дум небясоў чарада!
Вам незнаёма нядоля людская,
Клопат, згрызоты, нуда.

Стэп неаглядны, шыр нелюдзіма,
Вольнае царства вятроў,—
Там вашы сцежкі, там і радзіма,
Дзеткі блакітных стэпоў!

Станьце ж вы, хмаркі, над рубяжамі
Нашых палеткаў, шнуроў,
Ў сэрца людское закіньце з дажджамі
Думкі іх верных сыноў.

1908 г.

У НЯВОЛІ

За народ, што пад ярмом
Шыю гне і спіну,
Што кляне лёс ціхачом
Кожную часіну;

За народ, што марне схне,
За святое брацтва
Адабралі ад мяне
Ўсё маё багацтва...

Як за краты я зірну,
Сэрца млее з болю:
Меў уцеху я адну —
Адну толькі волю.

Ды гвалтоўнікі мае,
Ворагі ліхія,
У мяне ўзялі яе,
Адабралі, злыя.

Што ж? Няхай мой вузкі круг,
Няхай я ў няволі,
Толькі ж ім свабодны дух
Не стрымаць ніколі!

Толькі думак не стрымаць,
Не загнаць у клетку...
Будзем разам гараваць,
Думкі, мае дзеткі!

1908 г.

ПЕСНІ ВЯСНЫ

Песні ў полі, шум і гоман.
Ну ж і выдаўся дзянёк!
Снег на дзірах, лёд надломан,
І спявае ручаёк:

«Гэй, сябры, гэй, ручаёчкі!
Дружна разам пабягом.
Гайда, гайда ў свет, браточкі,
К тым шырокім берагом!

Людзі-волаты! Глядзіце,
Колькі гонім мы вады,
Бо яднанне — сіла ў свеце,
Хто ж дужэй ад грамады?

Мы дарогі ў полі знаем,
Не заблудзіць там вада —
Знанне — сіла! Мы гукаем:
— Гэй, за намі, грамада!

Мы імчым, мы гонім воды,
Затапілі мы брады.
Дружнасць — першы крок свабоды,
Згода — сіла грамады».

1909 г.

ВЯСНА

Йдзе вясна ўжо, дзякуй богу!
Згінуў снег з сырой зямлі;
Папсавала гразь дарогу,
Перавалы загулі.

Сонца грэе, прыпякае;
Лёд на рэчцы затрашчаў.
Цёплы вецер павявае,
Хмар дажджлівых нам прыгнаў.

Вось і бусел паказаўся,
Гусі дзікія крычаць,
Шпак на дубе расспяваўся,
Жураўлі ужо ляцяць.

І зіма, як дым, прапала!
Зеляпее луг, ралля.
Як ад болю, ачуняла
Наша родная зямля.

1909 г.

ПОКЛІЧ

Гэй, чуеце, хлопцы? Дзе вы, адкажэце?
Развеяны ветрам па беламу свеце.

Па ўсіх вы куточках маўчком распаўзліся,
Ад думак даўнейшых сваіх адракліся.

Забылі вы песні пра вольную волю,
Змаганне за шчасце, за лепшую долю.

Адспевана песня, бясследна прапала,
Бо хлеба скарынка язык вам звязала.

І нізка прыгнула вас першая бура,—
Ацесліва, хлопцы, знаць, ваша натура.

І тыя ярэм'і, што вы асмяялі,
Вы зноў жа пакорна на шыі паклалі!

Ці чуеце, хлопцы?.. Адказу не маю
І вечны пакой у турме вам спяваю.

1909 г.

* * *

Скора ў полі забушуе,
Песню сівер запяе,
Ўсе дарожкі зараўнуе,
Гурбы снегу нанясе.

Усё змяшаецца ў тумане,
Ў белым попеле снягоў.
Сумна вецер плакаць стане
Над будынкам мужыкоў.

Я ж люблю той свіст у полі,
Як вакол усё дрыжыць —
На спатканне песням волі
Дух мой рвецца і ляціць.

1909 г.

РОДНЫЯ ПЕСНІ

Вісне скарга уздоўж Нёмна,
Беларусі сына.
Як ты бедна, як ты цёмна,
Родная краіна!

Збіты ў кучу твае вёскі,
Стрэхі ў дол уходзяць.
Смутнай песні адгалоскі
Лес, курганы родзяць.

Крыж збуцвелы, знак пакуты,
Тут і там чарнее.
Даль паўнютка ціхай смуты —
Жаль на душу вее!

Ўсё ў табе, мой родны краю,
Апавіта горам:
І той вецер, што дзьме з гаю,
Што шуміць над борам;

Тыя песні, што на полі
Жнеі запяваюць;
Тыя думкі, што да болю
Сэрца калыхаюць.

Ва мне смутак, гора гэта
Водгулле знаходзіць,
Сэрца, жалем абагрэта,
Песні смутку родзіць.

Няхай плачам у тэй далі
Песня разальецца,
Каб усе на свеце знալі,
Як нам тут жывецца.

1909 г.

ЛЕС

Глуха шэпча лес зялёны,
І шуміць ён, і шуміць,
Гоман доўгі, нескапчоны
Цэлы дзень над ім стаіць.

Пераблытаны галіны
У адзін салаш жывы...
Лес! Аб чым шумяць вяршыны?
Лес! Што шэпчаш, векавы?

Толькі ж лес гудзе-ракоча
Цёмнай шапкай верхавін,
Толькі ж лес сказаць не хоча,
Што ён ведае адзін.

1909 г.

МУЖЫК

Я — мужык, бядак пахілы,
Ўсе ўшчуваюць мужыка.
Цягнуць кроў з яго і жылы,
Надрываюць яго сілы,
Ў мазалях яго рука.

Я — мужык, я — сын пакуты,
На мякіне вырас я,
Гічанамі пуза ўздута,
Ногі ў лапцікі абуты,
Бедна вопратка мая.

Я — мужык, я — сын бядоты,
Недаем і недасплю,
Гне мяне цяжар работы,
Дзень працую за два злоты,
Здзекі ўсякія цярплю.

Я — мужык, не чую звону,
Толькі ж есць мяне чарвяк:
Ці не брэша поп з амбону,
Што цару бог даў карону?
Ой, не, мусібыць, не так!

Я — мужык, а гонар маю.
Гнуся, але да пары.
Я маўчу, маўчу, трываю,
Але скора загукаю:
«Стрэльбы, хлопчыкі, бяры!»

1909 г.

РУЧЭЙ

Між алешын, кустоў,
Дзе пяе салавей,
І шуміць і грыміць
Срэбразвонны ручэй.

Як матулька, вярба
Хіліць голаў над ім,
І глядзяцца кусты
Пышным верхам сваім.

Абступаюць яго
Чараты, асака,
Падыходзіць мурог
Да яго здаляка.

Часам зорка ўпачы
На яго кіне зрок,
І хмурынка не раз
Зазірне ў ручаёк.

І схіляе трава
Над ім пасмы-брыжы,
А ён, жэўжык-пястун,
Гучным смехам дрыжыць.

То заскочыць у гай,
То курган абаўе,
Дзе сярдзіта бубніць,
Дзе лагодна пяе.

Люба слухаць той спеў,
Несціханы, густы,
І пад песні яго
Адпачынеш і ты.

1909 г.

БЕЗДАРАЖ

Хмурна. Глуха. Цьма пануе.
След у полі загубіўся.
Што ж спужаўся? Што стаіўся?
Ці што вуха тваё чуе?

Сціпіна. Пуста. Адзінока...
Свет закрыла цьма густая.
Паваротка тут крутая,—
Не змыліся ж, маё вока!

Неба ў хмарах. Даль імгліста.
А дарогі скрыжаваны.
Што ж там свеціць праз туманы?..
Стой, не йдзі: то — бляск нячысты!

Ціш і безлюдзь — ну, страхоцце!
Ані гуку, ані зыку!
Толькі свіст у лесе дзікі
Ды хмар сунецца лахмоцце.

Мрок стаіўся нерухома,
Пад нагамі лом, каменне.
Вось выпадак, вось здарэнне!
І куды йсці — невядома.

Не пужайся, пойдзем далей —
Ноч мінецца, змоўкнуць совы!
Дзень спаткаць будзьма гатовы!
Дык наперад, брат, павалім!

1909 г.

ВЯСКОВЫЯ ДЗЕЦІ

Пусты ўлетку нашы сёлы:
Ўсе на полі за сярпом,
Толькі дзетак крык вясёлы
Льецца ў вуліцах руччом.

Вецер кудры іх цалуе,
Мые дождж іх бледны твар;
З імі сонейка жартуе
І цяпло ім шле, як дар.

У адных кашульках рваных,
Гразь на шчочках і нагах:
Колькі дзетак змардаваных
Ў родных вёсках і кутах!

Забаўляюцца ў пясочку,
Б'юцца, годзяцца не раз.
Рады чэрстваму кусочку
Дзеткі бедныя у нас.

Не салодка й ім жывецца!
Сохнуць дзеткі, як трава.
Гэтак з роду тут вядзецца,
Так гадуецца дзятва.

1909 г.

ЗІМА

Белым снегам замятае
Вецер чорныя палі,
Нібы вопратку ўздзяваe
Шыр прасторная зямлі.

Мяккі снег лятае пухам,
І канца яму няма,
І нясе сярдзітым духам,
Дзікім сіверам зіма.

Зачыняйце шчыльна хату,
Каб не дзьмулі халады,
На акно пляціце мату,
Каб не клаў мароз сляды.

Даставайце з вышак сані —
Гайда сцежкі праціраць
І па белым акіяне
Ўдоўж і ўпоперак гуляць!

Ды кладзіце рукавіцы —
Дзе з марозам жартаваць!
Рады белай мы зіміцы,
Рады з ёю ваяваць.

Гэй вы, коні, гэй, малыя!
Што заснулі? Весялей!
Гэй, ускочку, залатыя!
Варушыцеся жывей!

1909 г.

ВЯСНА

Вясна, вясна
Жаданая!
Ты прыйдзеш зноў,
Ты вернешся!

Вясёлы спеў,
Прыветлівы
Вады ў руччах
Пачуецца.

Ачнецца гай
І з песнямі
Ў зялёны ліст
Адзенецца.

Напоўніць лес
Птушыны свіст,
Травою луг
Акрыецца.

А з полудня
З маланкаю
Хмурыначка
Націснецца.

І першы гром,
Як музыка,
Таемна так
Пракоціцца

Зямелька ўся
Ўскалыхнецца,
Дажджом яна
Абмыецца.

Ў прыродзе ўсё
Народзіцца,
І маладосць
Ёй вернецца.

Ды толькі мне
Не вернешся,
Не вернешся
Ты, моладасць.

Вясна, вясна
Жаданая!
Ты вернешся,
Ты вернешся!

1910 г.

* * *

Птушкі ў лесе шчабяталі,
Стукаў дзяцел і жаўна,
І пра шчасце нам казалі,
І ў душы была вясна...

А ў вясёлы вечар мая
Салавей ў гаі свістаў...
Ой, пара ты залатая!
Хто цябе не ўспамінаў?

А у небе, сінім полі,
Без сляда, за край зямлі,
Як бы думкі светлай долі,
Хмаркі белыя плылі.

Нам пра шчасце ўсё казала
На зары юначых дзён.
Дзе ты, шчасце, дзе прапала?
Дзе твой радасны палон?

1910 г.

НА ПОЛІ

Шэпчуць згодна каласінкі,
Гойдаюцца нівы,
Ходзіць гоман між збажынкі,
Мілы і шчаслівы.

Колькі шуму ў нашым збожжы,
Спеву і гаворкі!
Як вы мілы, як прыгожы,
Родныя пагоркі!

Як старанна заараны,
Поле, твае скаты!
Межы кветкамі убраны
Пышна і багата.

Над жытамі песні льюцца,
Толькі сонца ўстане.
Люба глянуць, азірнуцца,
Стаўшы на кургане.

Па краях палёў шырокіх
Цёмны лес сінее.
Колькі ў полі адзінокіх
Грушак зелянее!

Там, пад наміткай туманаў,
Відзен гай сасновы,
Што прабег паўзверх курганаў,
Як дзявочы бровы...

Шэпчуць нівы ў полі згодна,
Гнуцца каласамі.
Ой ты, поле! Гай тыродны!
Толькі ж я не з вамі.

Толькі ў думках я вас бачу,
Шум здалёку чую.
Я без вас тут годы трачу
І па вас гарую.

1910 г.

ПЕРШЫ ГРОМ

Голасам моцы, ціха і важна
Гром пракаціўся ўгары.
Луг адазваўся грому працяжна,
Лес адгукнуўся стары.

Гай страсянуўся, дрогнула поле,
Долы той гук паняслі.
Ў гэтым раскаце чуецца воля,
Чуецца радасць зямлі.

Ў грукаце гэтым многа ёсць сілы,
Чуецца моц і прастор...
Першыя громы! Сэрцу вы мілы,
Люб мне ваш смех паміж гор.

Міл майму сэрцу гоман далёкі,
Водгук вясёлы і шум.
Гром ты магутны, гром адзінокі!
Колькі ўскатурхаў ты дум!

Моцна мяне ты клічаш на волю —
Цяжка без волі мне тут.
Кланяйся, громе, роднаму полю,
Родны вітай ты мой кут!

1910 г.

НОЧ
ПЕРАД НАВАЛЬНІЦАЙ

Стаў чырван месяц круглаліцы,
І зоркі боязна дрыжаць,
А там крыжуюцца зарніцы,
Бы косяць неба-сенажаць.

Бурліць крыніца агнявая,
Бы нейкі грозны віхар-вір,
І бляскі-іскры разлівае,
Як залаты агністы жвір.

Замоўк клапотны дзённы голас,
Усюды сон, спакой ляжыць,
На ніве чутка дрэмле колас,
І ліст на дрэве не дрыжыць.

Люблю я ночы той час дзіўны,
Калі прастор, абняты сном,
Пабудзіць голас пераліўны —
Далёкіх хмар магутны гром,

Калі працягла заракоча,
Гугухне голас угары,
І шыба ў вокнах забразгоча,
І гоман пойдзе па бары.

А хмара грозна націскае,
Маланка неба баразніць.
А ночка спіць, а ноч не знае,
Што зараз бура зашуміць.

1910 г.

РАЗДУМ'Е

Зірну я на неба. Па сіняй раўніне
За хмаркаю хмарка плыве.
Тыя сальюцца, другая загіне
І знікне ў пустой сіняве,

А тыя па небе, бясплодныя, ходзяць,
Глухія на плач збажыны.
І мыслі тож часта без следу праходзяць,
Таксама знікаюць яны.

Зірну я на жыта, што ў полі красуе,
І пыл жыватворчы над ім
Так ціха снуецца, калоссе цалуе
Любоўным дыханнем сваім.

Ды ўздымецца вецер і злосна павее,
Пагоніць той пыл на лясы.
І ў жыцці часцютка не мала гібее
Такой жыватворчай красы.

Сталетняе дрэва. Раскошна галіны
У зелень убрала вясна,
І горда гамоняць яго верхавіны,
І ў гомане радасць чутна.

А восень надыдзе, і лісце жалобна
На дол амярцвелы спадзе.
І моладасць наша тым лісцям падобна,—
Як лісце, яна адцвіце.

Вось ціха сняжынкі ў адлігу лятаюць,
Нібы матылёчкі ў маі,
Падуць і растануць, павек прападаюць,
Як роска вясною ў гаі.

І ты, чалавеча, як снег у адлігу:
Упаў і сканаў, і няма.
З трывогай глядзіш ты ў адвечную кнігу,
І душу агортвае цьма.

1910 г.

ПЕСНЯ НЯВОЛІ

Як лёгкі дым, як тонкі пар,
Раcталі ў небе кучы хмар.

Ой, гладзь нябёс далёкая,
Крыштальная, глыбокая!

Як моцны гук, прызыў вясны
З тваёй пачуўся вышыны!

Прастор, прастор і воля там,
Але не нам яны, не нам!

Запёрты мы, прыдаўлены,
І краты нам прыстаўлены.

Высок, высок паркан-сцяна.
Нам песня волі не чутна.

Не нам вясна, не нам прастор,—
Нам мур сыры, нам цесны двор.

Гады ў няволі адцвітуць...
Не плач, душа, вясну забудзь!

1910 г.

ПАСТУШОК

Блеск гарачы слепіць вочы,
Душна ў лесе і ў палёх.
За гавядай аж да ночы
Зранку прышчыцца Цімох.

Эх, нялёгка за скацінкай!
Годам сцягнецца дзянёк.
Нецярпліва жджэ хлапчынка,
Ды не скора вечарок.

Торба з хлебам за плячыма,
Высах-выпетрыў хлябок.
Мерыць цень не раз вачыма,
Лічыць крокі пастушок.

А на полі нікагутка,
Толькі ён адзін як пень,
Толькі больш наводзіць смутку
Звонам крылляў авадзень.

1910 г.

* * *

Дзе б ні быў я, што б ні думаў,
    Ты ўсюды са мною
І мне свеціш у тэй цемры
    Яснаю зарою;

А ў часіны злой нядолі
    Смутак разганяеш,
Тугу, гора і журботу
    Ты мне сунімаеш.

Толькі ж леглі паміж намі
    Берагі крутыя,
Нам пуцінкі завалілі
    Камяні ліхія...

Згодна ў полі ўдоўж дарогі
    Каляінкі ўюцца,
Ды ніколі між сабою
    Яны не сальюцца.

1910 г.

ПЕСНЯРУ

Заспявай ты мне песню такую,
Каб душу мне паліла яна,
Каб у ёй ты нядолю людскую
І ўсё вычарпаў гора да дна.

Скажы, як у няволі жывецца,
Як нам шыі здушыла ярмо,
Як душа наша томіцца, рвецца,
Як жыццё прападае дармо.

А той мут, што жыццём называем,
Страсяні і да дна ўскалышы,
Няхай сэрца ў грудзях узыграе
І зазвоняць ўсе струны душы.

І каб кожны тваё пачуў слова,
І той нават, чый дух заскаруз;
Каб хіліліся з жалю галовы,
Каб затросся узбурана вус.

Заспявай жа ты песню такую,
Каб маланкай жахала яна
І паліла нядолю людскую,
Каб грымела, як гнеў перуна.

1910 г.

ДУДКА

За гарою дудка грае,
Як бы плача ў цішыне,
І на сэрца навявае
Ціхі жаль і смутак мне.

І гаворыць песняй тою:
«Я — сляза твае душы,
Што часінаю ліхою
Ўзгадавалася ў цішы

І упала адзінока,
Як ты долю праклінаў;
Я — той крык, што ты глыбока
Ў сваім сэрцы пахаваў;

Я — плач ветру на прасторы;
Я — пакутны, горкі спеў;
Я — няведамае гора;
Я — нявыказаны гнеў...»

Грае дудка, вымаўляе,
Плача дробнаю слязой
І ціхутка замірае
Дзесь у полі за гарой.

1910 г.

Вось старая хатка,
Садзік невялічкі.
Маладых алешнік
Па краях крынічкі.

З краю лес высокі;
Тут жа, каля хаты,
Дзве старыя вербы,
Дуб каржакаваты.

Ў пералівах кветак
Ззяе луг зялёны,
Луг шырокі, пышны,
Як бы цар ў кароне.

Далей, за лугамі,
Легла поле кругам,
Зрэзана сахамі,
Баранамі, плугам.

Зеляневоць межы
Вузкія, як стужкі,
Дзе-нідзе чарнеюць
Між загонаў грушкі...

1910 г.

ДА ВЯСНЫ

Мароз, зіма,
Снягі вакол,
І спіць трава,
Пад снегам дол.

Мяцеліца,
Вятры гудуць,
Дубы ў лугах
Шумяць, равуць...

Ці скора ж ты,
Жаданы час
Вясны-красы,
Ідзеш да нас?

Ідзі, згані
Снягі з палёў
І выведзі
Ваду з акоў!

Акрый лугі,
Адзень лясы,
На жыта кінь
Крышталь расы!

Сагрэй ты нас,
Цяплом абвей...
Ідзі, вясна,
Ідзі скарэй!

1911 г.

НА НІВЕ

— Гэй, мой конік! Гэй, мой сівы!
Ну яшчэ, маленькі!
Варушыся, гэй, не бойся,
Конік мой сівенькі! —

Зранку ў полі за сахою
Аратай гукае,
Сіўку, друга ў цяжкай працы,
Просіць-панукае.

Сам без шапкі, босы ногі,
Грудзіна раскрыта.
Б'юць каменні аб нарогі,
Скрыгацяць сярдзіта.

І туршацць пяскі буйныя,
Як жарства рачная;
Ходзіць подскакам, няроўна
Сошачка крывая!

Аратай ідзе спавагу,
Мерна, крок за крокам,
Вузка доўгая палоска,
Не акінеш вокам.

Пройдзе боразну аратай,
Сошку патрасае,
Сам назад увесь падасца —
Конік службу знае:

Сам заходзіць, без панукі,
Без каманды, спраўна,
Аж нейк глянуць на сівога
Люба і забаўна.

Нібы знае сівы конік
Думкі аратая,
І яго панукі-крыку
Сіўка не чакае.

Завярнуўшыся, аратай
Спыніць друга-сіўку,
Слова добрае прамовіць
І паправіць грыўку.

Гладзіць коніка па шыі,
Мух дакучных гоніць,
Як бы з самым лепшым другам,
З сіваком гамоніць.

— Змардаваўся, адпачынь, брат,
Пастаім, пакурым.
Вератнік мы гэты скончым,
Спачываць патурым.

Конік трэцца галавою
Аб яго кашулю,
Адпачыўшы, зноў ён цягне
Сошачку-крывулю.

А аратай, задуменны,
Зноў ідзе ступою...
Моцна, моцна іх злучыла
Праца за сахою!

— Гэй, мой конік! Но, мой мілы! —
Носіцца па полі.
Конік, сошка і аратай
Сунуцца паволі.

Эх ты, поле! Колькі сілы
Тут затраціць трэба!
Цяжка, цяжка дастаешся
Ты, кавалак хлеба!

1911 г.

ТРЫ ЖАДАННІ

Хочам мы зямлі і хлеба,
Цяжка торбу нам насіць,
Не дае яго нам неба,
Слоў няма нам больш прасіць.

Хочам сонца мы і свету,
Цяжка нам хадзіць сляпым,
Цяжка жыць нам без прывету,
Як бы проклятым якім.

Хочам мы жыцця і волі,
Цяжка нам насіць ярмо,—
Не спадзе яно ніколі,
Не спадзе яно само.

1911 г.

* * *

Эй, скажы мне, небарача,
Ты, каго ў ярме трымаюць,
Чыё жыцце папіхаюць:
Сам гібееш, доля плача,
Ва ўсім чысценька нястача,

Сееш многа ты і дбала,
Хоць скупое тваё жніва,
Адкажы ты мне праўдзіва —
Што цябе тут прыкавала?
Ці табе дарожак мала,

Або свет тут зачыніўся?
Ці ты глух на папіханкі?
Свецяць рэбры скрозь катанкі,
А праз шапку чуб прабіўся.
Ці ты век цярпець згадзіўся?

Ці не чуў аб лепшай долі?
— Ой, даўно б я ўсё пакінуў,
Толькі ж многа слёз я лінуў,
Выліў поту ў тыя ролі,
Дзе ўзыходзяць песні болю.

Дык няхай свет хоць трасецца,—
Я тут вырас, тут і згіну,
А разорак тых не кіну,
Дзе мой смутак, жаль снуецца,
Дзе мне шчасце не даецца,

Бо я цвёрда веру ў тое,
Што наш засеў ў полі дзікім
Гневам вырасце вялікім
І затопіць усё злое,
Ўсё няшчасце векавое.

1912 г.

ВЯСНОЮ

Вясёлыя людзі — снуюць і гамоняць,
Відаць, і ў іх сэрцы вясна,
І горкія думкі галоў іх не клоняць,
Ім доля прыхільна, красна.

Цаны куску хлеба не знаюць, шчасліўцы,
І галаў аб тым не баліць,
Як будзе багатая пожня на ніўцы,
Як заўтрашні дзень перабыць;

Ці будзе прытулак звярэджаным плечкам,
І ногі куды панясуць
Іх цела худое: ці к мору, ці к рэчкам,
І рукі каму прададуць,

Свабодныя рукі з патрэсканай скурай.
Шчаслівец не знае таго,
Як гнецца галеча прад чорнаю бурай
Няўдалага жыцця свайго.

А хто гэта ходзіць адзін стараною?
Чаму вы не рады яму?
Чаму ён не з вамі? Чаму галавою
Так нізка панік ён? Чаму?

Шчаслівыя людзі — як хвалі, што ў моры:
Іх вецер узніме — бягуць,
І тое, прад чым пакланяліся ўчора,
Пры ветры другім аплююць.

1912 г.

СТАРЫЯ ДУБЫ

Зноў я бачу, зноў вітаю
Сілачоў вяльможных —
Па-над Нёманам у гаі
Гурт дубоў разложных.

Сам не ведаю, чым мілы,
Чым вы сэрцу любы,
Выхаванцы веку, сілы,
Магутныя ду́бы.

Чымся мілым, чымся родным
Ад вас павявае,
Аж мне сэрца ў спеў лагодны
Штосьці ахінае.

Ўзварухнуцца думкі-песні,
Як вашы лісцінкі,
І зноў станеш напрадвесні
Жыццёвай пуцінкі.

Цешуся я, пазіраю
На вас, вежы-дрэвы,
Цьмяна сэрцам прадчуваю
Вашы думкі-спевы.

Але шум не той я чую —
І вы парадзелі,
І вы не ўсе буру злую
Знеслі і здалелі.

Ой, асілкі ў ціхім гаі,
Дубы векавыя!
Я вітаю вас, вітаю,
Волаты любыя!

1912 г.

ЯК І КАЛІСЬ

Быў малы я, думаў часта,
Як дадуць мне чосу:
«Пачакайце, і на вас я
Прыпасу атосу!

Дайце толькі акрыяць мне,
У гадкі ўвабрацца!»
А пакуль што ўсім старэйшым
Мусіў пакарацца.

Я тым часам падрастаю.
Аддалі вучыцца.
Не дагодзіш настаўніку,
І пачне сварыцца!

Але добра, калі сваркай
Сойдзе завіруха,
Ды ў тым гора, што настаўнік
Часта трос за вуха.

«Ну, пастой жа! Жыў не буду,
А за тыя здзекі
Не дарую, толькі б выйшаў
З-пад тваё апекі!»

Так за лаўкаю памысліш,
Вуха ўзяўшы ў жменю,
І цішком кулак сціскаеш,
Сунуўшы ў кішэню,

Ды цярпіш, ды зносіш крыўды,
Помсты час жадаеш.
Час ідзе — а ты ў залежнасць
Болей пападаеш.

Вось я вырас, і пад носам
Вусы высядаюць.
А мяне навокал чубяць,
Клёваюць, ўшчуваюць.

Накіпела ў сэрцы гневу,
Злосці поўны косці.
Не стрываў я, разгарнуўся —
Я ж вам, ягамосці!

Пачакайце ж, калі гэтак!
То ж я не кусаўся!
Годзе крыўды! Досыць здзеку!
Ўзяў ды ўзбунтаваўся

Супраць ўлады і парадкаў!
А хіба ж я ўломак?
Хай сабе на погляд шчуплы
І не так-та ёмак.

Ускіпела тая ўлада,
Гоніць у тры шыі.
«Ведай, гад, па чым фунт ліха
У цара Расіі».

Трэслі, трэслі, калацілі,—
З жалю хоць разбіся,
Ды ў астрог нарэшце садзяць —
Там, моў, схамяніся.

Вось за кратамі сяджу я,
Горш мяне ўпічуваюць,

З аднэй камеры ў другую
З сеннікoм ганяюць.

Я іду, куды мне кажуць,
Ды бубню сам сціха:
«Пачакайце! Адсяджу я,
Перабуду ліха!»

Ценем крыўда йдзе за мною
Аж да сёй часіны,
Кулак згорнуты ў кішэні,
Як і ў дні дзяціны.

І даюць мне, як і коліс,
Запраўскога чосу.
Што рабіць? У век патомкаў
Перадаць атосу.

1912 г.

БУДЗЕ НАВАЛЬНІЦА

Ноч надыходзіць, і хмары ўстаюць.
Лозы размову трывожна вядуць.
Боязна шэпча трава, чараты,
Ў хмарах знік месяца рог залаты.

На небасхіле зарніцы мігцяць,
Громам узрушана грозная раць.
Мрок насядае глыбей і цяжэй...
Грымні ж ты, бура, ды грымні дужэй!

1912 г.

* * *

Я хачу аб табе
З кім хоць слоўка сказаць,
Сэрца гора, тугу
І сумненні прагнаць.

Але толькі ж няма
З кім мне сум падзяліць,
І я мушу адзін
Перажыць, перабыць.

1914 г.

ВЕЦЕР

Гэй, вецер заходні з далёкай краіны,
Аб чым ты размову так сумна павёў?
Мо смутку нагналі ліхія ўспаміны
Ці злыя здарэнні апошніх дзянькоў?

Маркотна з табою! Слязьмі і стагнаннем
Гаворка твая аддаецца ў палях.
Над кім ты смуткуеш глухім прычытаннем,
Надгробнаю песняю плачаш ў платах?

Тугою бязмернай ты даль затуманіў,
Вясёлае неба ў жалобу абвіў.
Гэй, вецер заходні! Каго ты аганіў?
Над кім ты заплакаў? Так жаласна ўзвыў?

Па кім ты спраўляеш памінкі-хаўтуры,
Ігрышча сіл чорных, начніц, ведзьмакоў?
Ці ты раздзімаеш вялікую буру,
Сусветную буру, плач сірат, удоў?

Гэй, вецер разгульны! Ты — вечны дарожны
І вечны выгнаннік, бы кім закляты!
Заўсёды маркотны, заўсёды трывожны,
Спакою ніколі не ведаеш ты.

1914 г.

НА РАЗВІТАННІ

Вечарэла, і цішала,
І гушчалі цені.
Поле моўчкі пазірала,
Лес — у задуменні.

Той стары лес, праз каторы
Наша йшла дарога.
А над намі, на прасторы
Вольнага разлогу,

Леглі хмаркі самавіта
Доўгаю градою.
Смуткам даль была спавіта,
Як мы йшлі з табою.

Ўдоўж дарогі ў рад стаялі
Стромкія хваіны.
Не гайдаліся, маўчалі
Лапы іх, галіны.

Пастаялі, абняліся
Мы з табою ў лесе,
З горкім сумам разышліся
У густым навесе

Маладых ялін, і хвояў,
І бяроз пахучых.
Жаль расстання сэрца кроіў,
Горкі жаль, пякучы.

Я спыніўся. Сэрца млела.
Сцішна стала ў лесе,
Толькі лісце шапацела,
Як той дождж па стрэсе

Ў вечар восені пастылы,
Ў мрок спавіты, шэры,
Як знікаў твой вобраз мілы,
Дарагі без меры.

1915 г.

НА РЭЧЦЫ

У бераг высокі, дзе лозы растуць,
За хвалямі хвалі бягуць,

І ўсхліпвае рэчка ў пясках залатых,
Як маці па дзецях сваіх.

І ў беразе вербы злучаюць свой сум
У гэты нярадасны шум.

І неба маркотна, і хмары плывуць,
Іх слёзы на землю цякуць...

Прыбіты вадою на срэбраны гак,
Ляжыць невядомы бядак,

Ваяка-салдацік ад дому ўдалі...
Яму не знайшлося зямлі!

Эх ты, небарака! То, знаць, па табе
Ўсё вецер сумуе ў вярбе,

І рэчка у хвалях-жалобе бяжыць,
І смутак імглісты ляжыць...

Ды рэчка заціхне, і вецер засне,
І ласкаю неба зірне,

І ўсё супачыне, спазнае час свой.
А людзям ці будзе спакой?

1916 г.

ПОЛЕ

Зараслі вы, межы, ў полі
Дзікім зеллем, палыном!
Гаспадар на вас паволі
Раніцой не йдзе з канём...

Не хапіла сіл жаночых
Глыбей землю заараць,
На загончыках сірочых
Травы сталі красаваць.

Вось і трэцяе ўжо лета,
А няма гаспадароў,
Не чутно цяпер да свету,
Як даўней, іх галасоў.

Дзе ж вы, дзе, браты-сяляне,
Што нідзе вас не чуваць?
Ды баяцца на пытанне
Межы свой адказ даваць.

Сіратою глядзіць поле,
Сумна ўдаль бягуць шнуры.
Хто ж адкажа, што за доля
І дзе іх гаспадары?

І трывожна шэпчуць гоні,
На пытанне шэпчуць мне:
«Ці пабіты, ці ў палоне,
Ці скалечаны ў вайне».

1916 г.

ВОРАГАМ

За што лілася кроў людская?
За што гібеў і гінуў люд?
Гібеў набытак ўсяго краю,
І пакаленняў гінуў труд?

І бег народ, бы ў час паморку,
Закрыўшы вочы, ў белы свет,
І толькі дым ўздымаўся горкі,
Крыжы азначвалі іх след.

А колькі нашых дзетак мілых
Па тых шляхах вайны ляжыць.
Пануе ціш на іх магілах,
І край разбураны маўчыць.

І вы цяпер рукамі ката
Гатовы згоду даравадь?
Але ці можна у вас брата,
Скажэце, каіны, прызнаць?

Вам не па сіле груз цяжэрны
Вайны, што самі вы ўзнялі,
Знішчэнне, мах яе бязмерны,
Згінота цяжкая зямлі!

Не вы дасце народам свята,
Не вам пажар вайны заліць!
Дык рукі прэч, забойцы, каты!
Не вам аб згодзе гаварыць!

1916 г.

* * *

Люд стогне, гаруе пад цяжарам меча,
Скаваў яго сэрца гарачае лёд.
Адкрыты дарогі табе, чалавеча,
На поўдзень, на захад, на ўсход.

Ты вольны, нябога, ідзі куды хочаш,
Ты можаш ярэм'е пабіць.
І чуткія вушы, арліныя вочы,
І сэрца ты маеш любіць.

Вы ж збіліся з сцежкі, вас ноч ахапіла,
Арліныя вочы патухлі у вас,
Вас водзіць у полі нячыстая сіла,
Агонь ваш у сэрцы пагас.

Аб чым жа сумуеш, народ неспакойны?
Акінь сваім вокам прыгожую даль,
Ахамяніся, будзь волі дастойны,
І радасць пазнаеш, адкінеш ты жаль...

1917 г.

ДА ПРАЦЫ!

Браты! Вялікая дарога
Чакае нас і родны край —
Жніво настала, працы многа,—
Навукі семя засявай!

Святло нясіце — ў мроку дрэмле
Наш мілы край, наш родны кут.
Хай уваскрэснуць нашы землі,
Няхай асветліцца наш люд.

Хай будзе спор нам у прыгодзе!
Не царскі біч, не панскі хам,
Хай будзе лад ў сваёй гасподзе
Створаць народ-уладца сам.

1917 г.

ПОКЛІЧ

Гэй, чулыя сэрцам! Гэй, душы жывыя!
Ідзіце вы долю каваць!
У вас жа ёсць сілы яшчэ маладыя,
У вас жа ёсць крыллі лятаць!

Але сцеражыся: балотная бросня
Іх кожную хвілю сачыць,
А гніллю зацягне — душа не ўваскросне,
Ўгару над зямлёй не ўзляціць.

Вы чуеце хваляў жывых набяганне?
Прыглядзьцеся: новыя дні
На нас пазіраюць у іскрах світання,
І свецяць другія агні.

Спяшайцеся, брацці, расою халоднай
Ваш твар выразлівы абмыць
І дух той гаючы палёў, нівы роднай
У грудзі чым больш захапіць.

Але памятайце — на вашым сумленні
Не сплачаны доўг векавы:
То доўг прад народам, то доўг разумення,
Якое зачэрпалі вы

З народнага скарбу душы самабытнай
І скарбу яго мазалёў:
То ён, працавік наш, то ён, старажытны,
На гору вас моўчкі узвёў.

Гадуе вас поле, што золатам ззяе
Пяскоў, неўраджайных пяскоў,
Вас корміць сярмяга, што долі не знае,
Не ведае ласкі братоў.

Ідзіце ж к народу, як добрыя дзеці,
Ідзіце, злучайце яго
І горкую праўду у вочы скажэце,
Чаго ён гаруе, чаго?

1921 г.

ВОДГУЛЛЕ

Ці коска зазвоніць у час касавіцы,
Ці песню дзяўчо запяе,
Ці неба заззяе ў агнях бліскавіцы,
Ці вецер задзьме-зазлуе,

Ці гром гучнабежны пракоціцца ў хмарах,
Ці грукне над лесам пярун,—
Усё адклікаецца ў вольных абшарах,
Ўсё іх дакранаецца струн.

А ты, калі гора каго напаткае,
Ці жальба пачуецца, плач,
Або запануе дзе крыўда ліхая —
На ўсё адгукніся, адзнач.

А радасць пачуеш, надзеі ўзаўюцца,
Каб добрыя весткі падаць,
Няхай тады струны твае засмяюцца
І песняю шчасця гучаць.

1921 г.

ПАСЛЯ НАВАЛЬНІЦЫ

Навальніцы няма, навальніца сышла,
Хмары далей пацiснулi ў свет,
I страхлівая цьма, дажджаная імгла
Разам з ёю пайшлі ў адзін след.

Хоць грыміць яшчэ гром і зямельку трасе,
Хоць маланка жахліва гарыць,
Над раўком-капяжом ў саламянай страсе,
Як сляза, яшчэ кропля дрыжыць;

Але глухне раскат, і маланка радзей
Палыхае ў гняўлівых клубках...
Заспакойся ж, мой брат, і глядзі весялей,
Бо смяецца ўжо сонца ў палях!

1921 г.

МАЁЙ КАХАНЦЫ

Я пайду да яе, да каханай маёй,
Каб ізноў яе голас пачуць.
Няхай думкі мае пабягуць чарадой,
Як чародкамі хмаркі плывуць.

І я волю ім дам, дзе ім люба ляцець,
Як ляталі, бывала, даўней.
Палячу з імі сам, буду песні там пець,
Каб адчуць сваё шчасце паўней.

Не скажу толькі я, што мне люба яна
І як добра мне з ёю пабыць,
Бо каханка мая, мая радасць — сасна,
Што пры лесе, як панна стаіць.

1922 г.

ДА 10-Й ГАДАВІНЫ БССР

Быў час — стаіўшыся знямела
Між пустак, пушчаў і балот,
Ты ў занядбанні быў, народ,
Твая зямля імя не мела,
Арлы клявалі тваё цела,
Кружыўся погані тут злёт.

Хаўрус паноў, ксяндзоў хлуслівы
Снаваў тут кросны павуцця
Ды зводзіў з ісціны-пуця,
І дар суліў табе ілжывы
Пад вэксаль жульніцкі, фальшывы,
І не даваў табе жыцця.

І ксёндз і поп доўгавалосы
Не раз узважвалі твой лёс,
А ты ярмо сваё ўсё нёс,
Хадзіў расхлістаны і босы,
Прыбіты, цёмны, безгалосы —
Ў людской сям'і прыблудай рос.

І ты хоць меў сваё аблічча,
Ды быў слуга ў сваім краю,
І мову родную тваю
Не йначай звалі, як мужычай,
І скарб твой лепшы — слова, звычай
На здзек давалі халую.

Ды час прабіў. Дыхнула бура,
Пранёсся ўвосень грозны шквал,
Ўсё дачыста змёў перавал,
Не ўседзеў цар ў сваіх мурах;
Як прусакі ў шпарах, пячурах,
Схаваўся ксёндз і поп-капрал.

Паны разбегліся, як мышы,
Каб зноў зашыцца дзе пад шчыт...
Плыві на Віслу, панскі плыт!
Няхай нянавісцю пан чмыша —
Працоўны сам закон тут піша
І сам свой ладзіць дабрабыт.

Былы нявольнік і падданы,
Ты вольным стаў, наш край, цяпер,
К жыццю Кастрычнікам прызваны.
Жыві ж, красуй, БССР!

1928 г.

КАЛГАСУ «СЛАБАДА»

Не дужа вялікі калгас «Слабада»,
Ды дужа прыемна яго грамада:
Жанчыны, як вішні, мужчыны — дубы,
А хлопцы дык хлопцы — гвардзеец любы!

А дзеці!.. Ой слаўныя дзеці пайшлі!
Яны — аздабленне калгаснай зямлі,
Іх вочкі — жывыя і смеласць у іх...
Такіх не бывала у вёсках старых!

Не надта вялікі калгас «Слабада»,
Ды дружна працуе яго грамада.
Калгас ідзе ўгору, калгас — жывы вір,
Калгаснаю справай жыве брыгадзір.

Работа ў калгасе кіпіць і гудзе.
На месцы і сам старшыня ў «Слабадзе»,
І рэчка на месцы, на месцы шаша,
Глядзіш — і вясною квітнее душа.

1933 г.

ВОСЕНЬСКАЕ

1

Зачынае гоман вецер непакорны
На суровы лад.
Халадзеюць ночы. Шлях ярчэе зорны.
Дні ідуць на спад.
Згорбленая восень пад руку з вятрамі
Клыгае ў імжы
І гірлянд пажоўклых на калгаснай браме
Гойдае брыжы.
Кончылася лета. Адзвінелі песні,
Громы навальніц...
Шкадаваў я калісь у сваім прадвесні
Чуткіх зараніц;
Смуткаваў па леце, як па той каханай,
Што ўзяла спакой,
І ў цішы самотнай з дум усхваляваных
Я вянкі віў ёй.
Многа з таго часу дзён сплыло суровых,
Многа лет прайшло,
І на свет гляджу я сёння з вышак новых
Праз другое шкло.
Бачу і чытаю іншыя скрыжалі —
Credo нашых дзён:
Вольныя пуціны, сонечныя далі,
Без канца разгон.
І я ў захапленні, радасны і горды
За свой край, народ.
Убіраю ў сэрца дзіўныя акорды,
Творчай сілы ўзлёт...

Вось чаму я сёння не тужу па леце,
Па сваёй вясне
І па тым, што калісь навяваў мне вецер
У юнацкім сне.

2

ЗЯМЛЯ САВЕЦКАЯ

Многа было сварак, боек, калатэчы
За цябе, зямелька,
Родная ты наша!
Пільнавалі межаў, хаты свае, печы,
Вузенькіх палосак
І гібелай пашы.
Не жылі — марнелі на ваччу з павязкай:
Свет быў нам зачынен,
Не было разгону.
Сёння гэта ліха — злыбедная казка,
Дзікі сон-навала,
Выніктпы з прыгону.
Выйдзіце на поле ды зірніце, братцы:
Не акінеш вокам
Польнага разлога!
Гоні — край-прыволле, ёсць на чым разняцца...
Легла ты шырока,
Сельская дарога!
Пазнікалі межы — нудныя адзнакі
Цёмнага бязволля,
Жуткага бязвыйсця,—
Шыр і безбярэжжа, дзе вятры-гулякі
Ходзяць санавіта,
Як сваты калісьці.
Гэтакіх прастораў і паны не мелі
І не будуць мець іх,
Трутні, абармоты:

Вырвалі мы з корнем тое пустазелле,
Што смактала сокі
З чорнае галоты.
Час не так вялікі, а якія змены!
І зямля не тая,
І не тыя людзі,
Сходзіць быль-пачвара, як ад сонца — цені,
У рабоце дбалай,
У няспынным гудзе.
Глянеш — не пазнаеш сёння ты краіны:
На балотах-багнах
Выраслі пасёлкі,
Засвяцілі ў цемры замест той лучыны
Ільічовы лямпы
Ветла, як вясёлкі.
Пралеглі утульна праз лясы, праз нетры
Ільняным абрусам
Роўныя дарогі.
Едзеш — сэрцу ўцеха, лічыш кіламетры,—
А іх гэтак многа,
А яны так строгі!
А надыдзе жніва — высыплюць брыгады,
Загрукоча трактар,
Загудуць машыны.
Ці ж калі мы снілі аб такіх парадах,
Аб рабоце дружнай
Гуртавой сябрыны?
Вось чаму я сёння, на ушчэрбе лета,
Не тужу па леце,
Як тужыў калісьці,
Бо ж і песня-радасць намі не прапета,
Бо ж вясна гучыць мне
І ў пажоўклым лісці.

1935 г.

ШЧАСЛІВАЯ ХВІЛІНА

Нясе маці з яслей сына,
Песціць яго, туліць
Ды варкуе з яснай мінай
Так, каб іх не чулі.

«Брыгадзір ты мой удалы,
Цвецік свежы макаў!
Як цябе там даглядалі?
Мо ты ў яслях плакаў?

Не? Не плакаў? Малайчына,
Мой калгаснік слаўны,
Мой ударнік, хват-мужчына,
Трактарыст упраўны.

А я ў полі прыбіраю
Жыта ў перавяслы
Ды сама сабе пытаю:
Як мой сын у яслях?

А сынок мой — чысты, мыты,
Маладзічок ясны!
І расчэсаны, глядзі ты,
Кудраў яго пасмы.

Вот мой сын які шчаслівы,
Як аб ім тут дбаюць!
Бо ты ж рунь калгаснай нівы
У Савецкім краі.

А налета мы адчынім
Яшчэ й сад дзіцячы.
Вось дзе будзе рай хлапчыне!
Вось дзе ён заскача!

А там цацак — падзівіцца!
Ды якія цацкі!
Ты з іх зложыш дом з святліцай,
Клуб змайструеш хвацкі.

Падрасцеш — вучыцца будзеш,
І чым далей — болей,
А кім быці, сам рассудзіш
Сваёй добрай воляй.

Можа будзеш інжынерам,
Можа аграномам,
Бо ж нам вольны ўсюды дзверы,
Дома і за домам.

Можа будзеш лётчык смелы,
Каб у небе плаваць
Ды прастор яго znямелы
Поўніць лётнай славай.

Праляціш над нашым полем
Ты на самалёце,
Калі я там, мой саколю,
Буду на рабоце.

Загудзе машына ў небе
Пераможна-звонка,
Схісянецца збожжа ў глебе,
Спіхне ў нас гамонка.

Мы рукой прыслонім вочы
Ды зірнём угору,

Дзе грыміць ён, дзе якоча
Самалёт маторам.

А ён мкне — напорны, бурны —
Грозным ураганам,
Потым робіць круг фігурны
Унь над тым курганам.

Ты скідаеш з самалёта
Мне на павітанне
Ліст ад сына, ад пілота,
Калгасніцы Ганне!

Ото ж матцы радасць будзе
За пілота-сына;
І пахваляць цябе людзі,
Скажуць: «Наш хлапчына!»

Хлопчык з усмехам шчаслівым
Слухае матулю
І да маткі так зычліва
Шчочку сваю туліць.

1935 г.

ЗАГІБЕЛЬКА

Прысвячаю К. Крапіве

Быць можа, я крыху дзівак,
Але люблю я Загібельку:
Там кожны хвойнік мне сваяк,
Там ясным днём надрэчны гак
Мне суліць мяккую пасцельку.

Хадзіў я там, вітаў усход
І першыя праменні сонца,
Што дзень выводзяць у паход,
А з ім і хмарак карагод,
Замлеўшы смехам на сасонцы.

Запыніш крок. Спакой і ціш —
Былінка нават не схіснецца,
А ты разважліва стаіш,
Бы нейкі сон дзівосны сніш,
І песня нейкая снуецца.

Зірнеш на дол — убогі ён,
Адзін пясок, сухі, нішчымны,
Ды колькі тут наткаў красён
Чаборык, мох, зязюльчын лён
І верасок агніста-дымны!

І колькі мілых красак тут
Разлівам чырвані палае!
Над імі звон, музычны гуд —
На пустцы сонца творыць цуд
І радасць шчодра пасылае.

Ідзеш у свой абход адзін,
Мінаеш сотні паваротак.
Ускрай баркоў шатры хваін
Стаяць у постаці жанчын,—
Вітаеш іх, як родных цётак.

Ідзеш кілометр, два і тры,
Праходзіш пусткі, пералескі,
А песні сыплюцца згары,
Ды так, што слухаюць бары,
Надзеўшы вычварныя феські.

А вось і возера-акно,
Якога мала дзе пабачыш,
Такое дзікае яно
Сярод балоцішча адно,—
Завуць яго чамусь Грымячым.

Само ж балота — шыр і гмах,
Панурай немасцю акута.
Глядзіш, і горне цябе страх.
А хвоек там — мільён папах,
Дзесяткі тысяч парашутаў.

На філасофскі часам лад
Настроіш думкі ты ў самоце.
Што ні кажы, наш край багат!
Балотам зробім шах і мат,
І будуць нівы на балоце.

Калі агледзіш хвайнякі
І гэты кут пазнаеш бліжай,
Збіраючы баравікі,—
То вывад я раблю такі,—
Мне Загібелька лепш Парыжа.

1935 г.

ЯНКУ КУПАЛУ

Узышоў юнак калісьці
На пагорак роднай вёскі,
Калыхаўся сум у лісці,
Млелі песень адгалоскі.

А ў разлогах далеч сініх
Летуцення ніклі межы,
Слаўся смутак па даліне
Ды туманам лес мярэжыў.

Крыж пануры, знак пакуты,
Вартаваў дарогі, гоні,
А мужык, худы, разуты,
Рукі з гора клаў на скроні.

Убіраў юнак у сэрца
З'яў тых сумныя акорды,
Каб у вочы крыважэрцам
Кінуць слова гневу цвёрда.

Клікаў ён народ свой к волі,
Сеяў зерні поўнай жменяй,
Каб дабра яму даць болей,
А каб крыўды стала меней.

І складаў ён песні-былі
Для раздум'я і для ўцехі
Тым, каго здавён тулілі
У хібарках цёмных стрэхі.

Падымаў ён песняй ролі,
Будзіў песняй сон зацяты;
Іх спяваў пастух у полі,
Маладзіцы і дзяўчаты.

Шмат пуцін схадзіў ён з песняй
Звонкай, яркай, як дзень ясны,
Ды ў імгле было прадвесне,
Цьмяны шлях быў яму ўласны.

Толькі бура-навальніца,
Гімн, што Леніным быў спеты,
Ясназорай бліскавіцай
Асвяціла зрок паэта.

Трон упаў. У прах тыраны
Тою бурай былі змяты.
Новы дзень, усход румяны
Гэтым гімнам быў зачаты.

Дык складай жа, пясняр, далей
Песні сонечным краінам,
Вольным людзям грознай сталі,
Іх узлётам сакаліным.

Дзень наш сённяшні — прасторы,
Зорны шлях прыгожай былі,
Тая казка, аб каторай
Людзі толькі цьмяна снілі.

Ідуць шляхам тым героі,
Каб здабыць працоўным славу,
І свет цалкам перакроіць,
І зрабіць камуны справу.

1935 г.

КАМСАМОЛЬЦАМ

Прывет вам, племя маладое,
Зямель савецкіх яснацвет!
Дарога ваша — шлях герояў,
У новы дзень бліскучы след.

Як сонца, першыя ў паходзе,
Стыхіям злым наперакор,
Ішлі вы з песняй, як разводдзе,
На штурмы скал і дзікіх гор.

Ішлі вы, юнасць-чарадзеі,
З'яднанай сілай грамады,
Перамагаючы завеі,
Дажджы, і суш, і халады.

І голас вашай песні звонкай
Лавіў прастор нябёс, зямлі,
І ціш балот, і шчыт сасонкі,
Дзе густа збіліся камлі.

Усюды, дзе патрэбна зброя,
Каб перашкоды ўсе скрышыць,
Вы неслі сэрца маладое
І жар юнацкае душы.

І было крэпка ваша рамё,
І не стамлялася рука,
Бо Ленін быў заўсёды з вамі,
Быў з вамі гарт бальшавіка.

Прывет вам, войска маладое,
Загартаванае ў баях!
Дарога ваша — след герояў,
Былінны эпас, зорны шлях.

Ідзіце ж гэтак жа і далей!
Прывет вам, родныя, прывет!
Пад камсамольскай гулкай хваляй
Ці ж устаіць варожы свет?!

1936 г.

ПЕСНЯЙ ВІТАЮ Я ВАС

Леглі шырока нівы калгасаў.
Глянеш — разлог, далячынь.
Стужак дарожных роўныя пасы
Мераюць смужную сінь.

Ходзіць паважна дбалы араты,
Трактар — палёў гаспадар,
Дужы і ў працы спорны, заўзяты,
Ходзіць — гамоніць абшар.

Скінуты межы, свет разгароджан —
Далеч, бязмежны прастор.
Яснае заўтра, дзень наш прыгожы,
Досвіткі, тысячы зор!

Змоўкла ў пра́сторах песня старая,
Скаргі адвечны палон;
Вольная праца нас адарае
Песняю радасных дзён.

Песні гавораць — жыць стала лепей,
Песні, як мак, расцвілі;
Поўняцца імі горы і стэпы
Нашай Савецкай зямлі.

Плаваюць песні звонам-разлівам,
Песні расквечаных дзён;
Песням вясёлым, песням шчаслівым
Хочацца ўторыць у тон.

Марш перамогі ў радасным гудзе.
Хіба ж не радасць наш час?
Краю Савецкі, новыя людзі!
Песняй вітаю я вас!

1936 г.

* * *

Грымяць мнагаспеўнасцю гукаў супольных,
Як гімн перамогі, вясной ручаі,
І мары аб сонцы струменяць гаі,
І тоіцца мудрасць у далечах вольных.

Ёсць чары-прывабы прастораў наддольных,
Што лучаць бязмежным блакітам краі,
Як родных яшчэ не сабранай сям'і,
Каб дружба гучала у песнях застольных.

І хто засумуе па новай радзіме?
Ці прыйдзе вялікі той час і калі?
І як яго людскасць раскутая ўспрыме?

Праслаўлена будзе цудоўнае імя
Таго, хто рассуне граніцы зямлі
І мудрасцю праўды краіны абніме.

* * *

Рассыпаны зоры брыльянтавым пухам,
І Млечнага Шляху ляжаць абрусы
Таемным акордам спрадвечнай красы,
Як водгулле змоўкшай даўно завірухі.

У калавароце няспыннага руху,
У сонцавым ззянні, у бляску расы —
Усюды разліты жыцця галасы,
І многа ў іх сэнсу для чуткага слуху.

Раджаюцца, гаснуць заранкі і ночы,
Мяняюцца ходы прыліваў і рэк,
І ў часах губляецца голас прарочы,

Адзначан для кожнай істоты свой век.
Жыццё ж безупынна ўсё крочыць і крочыць,
А разам з ім — вечны юнак-чалавек.

* * *

Наперад, вандроўнік! І шлях так багаты:
Якія разлогі навокал, зірні!
Усходняе сонца запаліць агні,
Рассее праменні, як сейбіт зярняты.

Сустрэнецца вецер з табою крылаты,
І гром табе голас падасць з вышыні,
Пачуеш ты скаргі і сум цішыні,
Ты праўду пазнаеш у мроку зацятым.

Вітай жа дарогі і новыя далі,
І вечнага руху святыя скрыжалі,
І юнасць людскую, і мудрае слова,

І ясную радасць дабра, перамог,
І гэты шырокі, чароўны разлог,
Дзе заўжды прыгожа ўсё, молада, нова.

1937 г.

РАДАСЦЬ

Ходзіць вецер па даліне,
    Ходзіць, павявае
Ды пра радасць мне, дзяўчыне,
    Песні напявае.
Разасланіся шырока
    Ветлыя дарогі,
Я ступаю смелым крокам
    Без тугі, трывогі,
Выйду, гляну я на поле,
    Гляну — усміхнуся:
— Дзе ж такое ёсць раздолле
    Для цябе, Ганурся?
Зняты межы — знак варожы,
    Гмахі — задзівіцца!
Ой ты, поле! Як прыгожа
    Ты ў калгаснай світцы!
Дзе ліхое беззямелле —
    Гора бацькі, дзеда?
Разам з панскім пустазеллем
    Знішчана без следу.
Скасавалі вашу ролю,
    Вузкія загоны:
Не прытуліце вы болей
    Слёз, нуды, праклёну.
Носіць поле гоман новы —
    Жыта жнуць жняяркі,
Рэжа скібы вол сталёвы
    Бальшавіцкай маркі.
І гамоняць нашы нівы
    Буйным ураджаем.

Ходзіць ён, дружок зычлівы,
    Па Савецкім краі!
Хай лепш ворагі-зладзюгі
    Не ўчыняюць ліха, здрады,—
Не, не вернуць іх патугі
    Праклятага ладу!

* * *

Ходзіць вецер далінаю,
    Ходзіць каля гаю.
І я вольнай пуцінаю
    Іду, дзе жадаю.
Расчынілі мне гасцінна
    Ясныя дарогі —
Ідзі ўперад несупынна:
    Зняты ўсе парогі.
Я — камбайнер, трактарыстка,
    Кіраўнік брыгады,
Я — пілот, парашутыстка,
    І мне ўсюды рады.
Я — дырэктар на заводзе,
    Аграном, вучоны...
Ці было калі ў народзе
    Столькі нам разгону?
І ў сям'і мне воля вее:
    Без царквы, без бога
Сама выберу сабе я
    Друга дарагога.
Дзе ж так вольна ў свеце жыці?
    Ці ж не радасць гэта?
Як жа край свой не любіці,
    Родны край Саветаў!

1937 г.

ВУСЦЕ

Я зноў жыву ад горада ўдалі,
Дзе я знайшоў куток у сваім гусце.
І весела мне робіцца, калі
Я ў мыслях зноў прайдуся па зямлі,
Дзе туліцца закінутае Вусце.
Няхай сабе пясчаны гэты кут,
Няхай няма ў ім роскашы паўднёвай.
Ды мілы ён, прыветны яго люд,
Так ласкава глядзяць узгоркі, груд
У вопратках расліны адмысловай.
А гэтыя бародкі-хвайнякі
І жоўць пяскоў на сонечным угрэве!
У летнія гарачыя дзянькі
Смалісты пах разносіцца такі,
Што п'еш яго у ветраным павеве.
Якія там чароўныя лясы
З дарожкамі і сцежкамі між сосен!
І колькі ў іх спакою і красы!
І колькі там наткалі верасы,
Гваздзіка белая дыванаў сваіх, кросен!
Прыпынішся у зáцішку адзін,
Ваколіцы акідваеш вачамі:
Струменіцца цяплынь з лясоў, з далін,
І тонкая смуга свой лёгкі тын
За Свіслаччу стаўляе над палямі.
Жыве, дрыжыць, хвалюецца прастор,
І кожнае стварэнне робіць штосьці:
Капошацца мурашкі каля нор,
Дзе коўрыкі развешвае чабор
Ды пчол к сабе заваблівае ў госці.

Пад горкаю, бы срэбраны равок,
Паблісквае на сонцы Балачанка.
І хіліць так утульны беражок,
Так добра там, прылёгшы на пясок,
Папесціцца ружовым летнім ранкам!
Як волаты, за рэчкаю дубы
Шатры свае раскінулі над долам.
Зірнеш на іх — гвардзеец з іх любы!
А гордыя вяршаліны-чубы
Не кланяюцца непагадзі чолам.
За Балачанкаю, дзе Блужскі бор
Вясёлую пазіцыю займае,
Адна сасна вартуе касагор,
Над хвойнікам схіліўшы свой убор,
Бы тоіць сум, журбу ў сабе старая.
Нацягнутыя струны цішыні
Разносяць звон крылатага стварэння.
А вось матор загуў у глыбіні
Блакітнага прастору: нашы дні
У сонечным купаюцца праменні.
Гудзе, імкне над доламі крылан,
Над хатамі вусцянскага пасёлка.
А хаты ўсе — стары, даўнейшы план:
Трухлявая салома і паркан —
Далёкае мінуўшчыны асколкі.
І марам я сваім тут волю дам,
І думаю, што будзе ў нашым краі:
Змятуць калгаснікі драўляны хлам,
Я новыя катэджы ўбачу сам,
І Вусця я на Бадэн не змяняю.

1937 г.

Я ЖЫВУ

Вільготны змрок спаўзае на лугі,
І гасне захаду журботная усмешка.
Паволі ноч у полагу смугі
Зямлі і неба засціць берагі
І туліцца ў траве знямелага узмежка.

Так боязна знікае краявід,
Хаваецца ў імгле пад наміткай цямранай.
Разложыстых дубоў шырокі шчыт
Маўклівасцю трывожна апавіт,
І вее парнасцю над стомленай палянай.

Прыцішыўся спалохана абшар,
І толькі птушка дзесь скуголіць на балоце.
А з поўдзеня ўстае грамада хмар,
Пабліскvае клубясты іх гушчар,
Гарыць і грозіцца ў агністай пазалоце.

Такі спакой вакол, і трудна мне
Адвесці зрок ад хмар, дзе ўспыхваюць зарніцы,
Як быццам там, у нейкім цёмным дне,
Хтось збудзіцца на міг, на свет зірне
Прываблівым узлётам таямніцы.

Я зачараваны маўчу, стаю
У чарах цішыні і чарамі сагрэты,
І ў тон адзін з зямлёю я пяю,
І кожны міг сябе я пазнаю
Часцінкай злітаю вялікага сусвету.

1937 г.

ВОРАГ НЕ ДРЭМЛЕ

Стань, глянь на захад, паслухай:
Чуеш ты шум патайны?
Чуеш, як воража, глуха
Сунецца ценем разруха —
Постаць пажараў, вайны?

Слухай — на Ўсходзе Далёкім:
Чуеш, як вые шакал?
Злодзей разбойніцкім крокам
Лезе і на відавоку
Правіць крывавы свой шал.

Чуеш, як ляскаюць косці?
Голад вандруе ў паход.
Ліха няпрошанай госцяй
Ходзіць, аслепшы ад злосці,
Ладзіць пусты карагод.

Чуеш ты — гар'ю дыхнула?
Бачыш ты — пыл і імжа?
Цень паўстае Калігулы,
Бой барабаннага гулу
Коціцца з-за рубяжа.

Прошласці смродныя трупы
Пошасць па свеце нясуць,
З жорсткай развагаю, тупа
Нішчаць сядзібы, халупы,
Супраць жывых паўстаюць.

Бродзяць зладзюгі сукрыта,
Шпегі і зграі начніц,
Змовы вядуць ядавіта,—
Слінай шалёнай разліта
Злоба замежных сталіц.

Ткуць на нас ворагі сеці,
Зброю куе на нас зброд.
Цесна ім з намі на свеце:
Сонца іх нашае слепіць,
Гне іх наш росквіт, узлёт.

Падаюць гнілі падпоры —
Ча́сы паклалі свой знак.
Чуюць пагібель пражоры:
Гаснуць іх сонца і зоры,
Тоне ў імгле іх маяк.

1937 г.

МАЙ

Сышлі халодныя туманы,
Заслоны шэрыя смугі,
І недалёк ён, дзень жаданы,
Сусветны госць наш дарагі.

Як пасмы золата, прамені
Бруяцца з сіняй глыбіні,
І сеюць радасць поўнай жменяй
Іх жыватворчыя агні.

У ззянні песцяцца бярозы,
Галлё спусціўшы да зямлі,
І роняць сокі — шчасця слёзы —
На заімшэлыя камлі.

Вандроўнік-вецер выганяе
На неба статкі лёгкіх хмар,
Ідзе ў абходы, аглядае
Зямлю, як дбалы гаспадар.

І ўсюды кіне сваё вока,
Шушукне штосьці хвайнякам
І падыхне, ды так глыбока,
Паблёклым травам, лазнякам.

Зямля ў надзеі ажывае,
Глядзіць красуняй маладой.
Ідзе жыццё насустрач Маю,
Ідзе вясёлай грамадой.

А разам з ім і мы ўсе чыста,
Дзятва савецкіх гор, раўнін,
Сустрэнем свята урачыста,
І скажам дружна, як адзін:

«На барацьбу, народы свету!
За намі смела крок у крок:
Адна дарога ў нас і мэта —
Дзень вашай волі недалёк!»

1938 г.

ВУСЦЯНСКІ ГРУД

Грудок удалы я сабе абраў
І часта ў вольныя часіны
Саджуся там каля хваіны,
Гляджу ды слухаю навіны,
П'ючы мяды лясоў і пахі траў.

Не славіцца багаццем мой грудок,
Але ён просты і адкрыты,
Сіўцом, чаборыкам спавіты,
Дзе пчолкі звоняць самавіта,
Збіраючы па кропельцы мядок.

Гваздзічка белая рассыпана вакол —
Нібы махрыстыя сняжынкі
Ляглі на тонкія націнкі,
Прыгнуўшы кволыя раслінкі,
Аздобіўшы пясчаны гэты дол.

З грудка відаць прыгожы краявід,
У ткань атулены сінечы.
Унь гурт дубоў шыракаплечых —
Стаяць, нібы на нейкім вечы,
І сонейка ўзносяць на свой шчыт.

А там лугі па Свіслачы ляглі
З іх купамі лазы, алешын,
І астраўкі, і пустак плешы,
Дзе сіняваты шоўк развешан,
Што выткалі ім подыхі зямлі.

А па лугах паходжваюць буслы,
Сурдут надзеўшы чарнапёры;
Агледзяць ніз і касагоры,
Як землямеры-рэвізоры
Ці нейкія важнецкія паслы.

Брыльянтамі паблісквае раса —
Сляды, дзе пройдзе паляўнічы,
Шукаючы ў тым лузе дзічы.
І колькі радасці ў абліччы,
Калі ён споймe часам бекаса!

З грудка мне ўсё відаць і ўсё чутно:
І трактар дзесь з-за Балачанкі,
І гром сталёвае крыланкі,
І спеў дзявочы з Беразянкі,—
А неба ўсцяж — блакітнае акно.

З свайго ж грудка ў засушлівыя дні
Гляджу ў акно гэта на хмары
І пападаю пад іх чары:
Вачэй не зводжу з іх гушчары,
Дзе гром грыміць і ўспыхваюць агні.

Цяпер жыву ад Вусця я ўдалі,
Сяджу між кніг, чарніл, паперы.
На думкі прыйдуць лес і зверы,
Грыбы і рыба на вячэру,
Прастор і скарб калгаснае зямлі.

А з думак тых звіваецца вянок;
У ім цяплынь і голас лета,
І дол, праменнямі сагрэты,
І мары мірныя паэта —
То дар табе, Вусцянскі мой гудок!

1938 г.

НА НОВАЙ ЗЯМЛІ

Ляжыць шырокая дарога,
Вакол прастор, і я іду,
Іду, нясу пачуццяў многа
І ясных думак чараду.

Уздоўж дарогі чынна з краю
Слупы стаяць у два рады,
І, нібы гуслі-самаграі,
Звіняць іх струны-правады.

Куды ні гляну — шыр і воля,
Дзе лес ды неба ставяць тын,
Нідзе мяжы не згледзіш болей,
І зніклі быльнік і палын.

Цвітуць палі ў адзенні новым,
Гадуюць новыя сады,
І нават вецер з-пад дубровы
Шуміць на новыя лады.

Глядзіш — узносяцца будынкі
То з той, то з гэтай стараны,
І цешаць вочы мне навінкі,
І сэрца радуюць яны.

Унь там, высока па-над долам,
Развесіў хвост купчасты дым,
І лічыць час калгасным сёлам
Гудок напевам маладым.

Па ўзгор'ю поля, па раўніне
Паўзуць сталёвыя валы.
Вядзе іх бойкая дзяўчына
Ці камсамолец удалы.

А тут, дзе ўчора багна прэла,
Гнілі век векам балаты,
Збажынка сёння зарунела
І спее колас залаты.

На тых жа багнах, дзікіх, сумных,
Разлёгся ўшыр тарфяны шчыт.
На ім стаяць, бы тыя гумны,
Грамады чорных пірамід.

Ідуць калгасныя падводы,
Дабро вязуць грузавікі,—
І дзед стары, сівабароды
Падацца хоча ў юнакі.

Шумяць па-новаму дубровы —
На край свой люба мне зірнуць.
Цябе, зямля ў адзенні новым,
Хацеў бы к сэрцу прыгарнуць!

1939 г.

МОЙ ДОМ

Між ніў дарожкаю сляпою
Іду я мернаю ступою
І разглядаюся кругом.
Пад ясна-сіняю страхою
Чыеюсь дбалаю рукою
Збудован мне прасторны дом.

Утульна ў ім, дабра ў ім поўна,
І ўсюды мудрасці бязмоўнай
Відна спрадвечная пячаць.
На ветравеях, нібы воўна,
Плывуць хмурынкі так чароўна.
Чаго плывуць? Куды? — Маўчаць.

Унь там рачулка срэбрам літым
Бяжыць па жолабе размытым
І цэлы свет жыцця нясе,
А луг зялёным аксамітам,
Вянкамі кветак апавіты,
Разлёгся ў роскашы-красе.

Дубы, сябры мае самоты,
У высі неба мкнуць узлёты,
Сукі раскінуўшы вакол.
А колькі згоды і пяшчоты
У тых пясках, што пазалотай
Ускрай баркоўляглі на дол!

Як многа волі і разгону!
Як многа песень, шуму, звону,
      Дзе ні паслухай, ні зірні!
Свае тут звычаі, законы,
У кожнай песні свае тоны
      І свой адбітак глыбіні.

Іду я, дом свой аглядаю,
Ды сам з сабою разважаю,
      А на душы такі спакой!
І песня нейкая жывая
У дружны тон адзін спявае
      І з гэтым небам і зямлёй.

1939 г.

У ЛЕТНІ АДПАЧЫНАК

На століку маім ляжаць паперы,
Чарнільніца, як мачыха, стаіць...
А мне так хочацца зірнуць за дзверы,
На двор пайсці ды неба даль праверыць,
Агледзець хмар каралавую ніць.

Люблю я іх, люблю іх узнікненне,
І вольны рух па сонечным шляху,
Іх шпаркі рост, купчастае адзенне,
Люблю глядзець, як неба сутарэнне
Узносіць іх кудлатую страху.

Чарнільніца мая глядзіць з дакорам
І думае, напэўна: «Ох, гультай!»
А я тады адказваю з пакорай:
«Я толькі пакурыць, вярнуся скора,
Хвіліначку, галубка, пачакай!»

І я за дзверы шусь! — І я на волі.
Такі табе навокала прастор!
Кучматы лес, утульны луг і поле...
Гляджу, што дзеецца ў блакітным доле,
І бачу — хмара ціснецца на бор.

Іду ў лясок сачыць за хмарай гэтай.
Між сосен дзвюх калышацца гамак.
І чую я — гром глуха грымнуў дзе-та.
Я ў гамаку,— п'ю чары, слодыч лета,
Чарнільніца ж мне кажа там: — Лайдак!

1939 г.

СВАЙМУ НАРОДУ

На прастор, на шырокі разлог
Выхадзі, мой народ, грамадою,—
Сотні новых і ясных дарог
Рассцілае жыццё прад табою!

Новай доляй ўзыходзіць зара,
Будзеш жыць ты без панскай апекі:
Адышла, адцвіла іх пара,
І панам не вярнуцца вавекі.

Паглядзі, як прасторна наўкруг,
Як прыціхлі палацы, касцёлы!
Тваё ўсё: гэта поле і луг,
У палацах будуй сабе школы.

Ідзі ж смела і ясна ўпярод
Разам з намі дарогай адзінай:
Да вышыняў вядзе свой народ
Наша партыя простай пуцінай.

На прастор, на шырокі разлог
Выхадзі, мой народ, грамадою,—
Многа новых, шчаслівых дарог
Рассцілае жыццё прад табою!

1939 г.

ПІЯНЕРСКАЯ ПЕСНЯ

Мы — дзятва зямлі шчаслівай,
Мы — народ вясёлы,
        Гаманлівы
        Ды імклівы,
Нам расчынены зычліва
        І прыветна школы.
А ты толькі ведай-знай:
Болей ведаў набывай!

Нам дарогі ўсе адкрыты,
Наш прастор бясконцы,
        Апавіты
        Ў аксаміты
Ды вясёлкамі умыты,
        Разасланы ў сонцы.
А ты толькі ведай-знай:
З краю ў край па іх ступай!

Ўсюды нам даюць з ахвотай
У жыццё пуцёўкі:
        Будзь пілотам,
        З самалётам,
Як арол, у небе лётай,
        Камандзір будзь лоўкі...
Адно толькі ведай-знай:
Сцеражы савецкі край!

Піянерскай клятвы словы
Мы не забываем:

За свет новы
Мы гатовы
І на бой пайсці суровы
Супраць чорнай зграі.
Піянер, ты будзь гатоў
Падтрымаць сваіх братоў!

1939 г.

* * *

Гудзе зямля, дрыжаць лясы,
Гамоняць гулка далі,
І поўняць неба галасы
Крылатай, звонкай сталі.
Грыміць, шуміць, як ураган,
Зямлі раскутай сіла.
Акрыла ноч варожы стан
І дзверы зачыніла.
Звініць прастор і гнецца дол —
Грукочуць танкаў лавы.
У прах упаў навек арол
І дзюб свой сцяў крывавы.
Няма граніц, няма паноў —
Сышло іх панаванне:
Збуцвеўшы лад былых вякоў
З магілы не паўстане.
Над стомленай краінай сцяг
Агнём Крамля палае,
Струменіць бляск на родны гмах
Дзянніца маладая.
Імкнуць палкі, ідуць байцы
Чырвонай слаўнай раці,
Свабоду, мір, як іх ганцы,
Прыносяць кожнай хаце.
Шчаслівы люд глядзіць услед
Байцам дзівоснай складкі:
Такіх байцоў не бачыў свет!
І плешча ім у ладкі.

1939 г.

НАД СВІСЛАЧЧУ

Растрэслі адзенне лясы,
Даўно адцвілі верасы,
І травы павялі.
Глядзяць сіратою лугі,
Пажоўклі, аселі стагі,
Да долу прыпалі.
Разліта сумоты пячаць,
І кроплі імжакі блішчаць,
Як слёзы на вецці.
І я мімаволі не раз
У восеньскі спознены час
Успомню аб леце.
У мыслях лячу я туды,
Дзе сонца, лясы і груды
З дубамі, з травою.
І, нібы чаруючы сон,
Малюнкаў і песень шум-звон
Плывуць нада мною.

Усходзіць сонца з-пад Блужскага бору
І сцеле на ўзгоркі парчу залатую,
Развешвае чырвань на хвою вунь тую,
Што туліць, як маці, сям'ю маладую
Хвашак, паросшых па касагору.

Ружовыя хмаркі згортваюць шоўкі,—
Відаць, каб на сонцы яны не злінялі,—
А росы на травах блішчаць, бы каралі.
Спакой урачысты захоўваюць далі,
Птушыныя ловяць песні-размоўкі.

Як слаўна, як хораша ў летняе ранне,
Калі атрасаюць сон ціхія гоні,
Дзе жыта пачціва калосікі клоніць,
А дымка туману кладзецца на тоні,
І луг ажывае ў поўным убранні!

Выходжу на луг, на Свіслач шыбую —
Ды з вудамі, з хлебам, з чарвямі і босы.
Мне ногі змываюць крыштальныя росы.
Я моўчкі вітаю дзень многагалосы,
Дубоў грамаду, красу лугавую.

І многа ж іх тут! І усе, як магнаты,—
Глядзяць станавіта, важнецкага роду,
І кожны захоўвае чын свой і моду:
Адзін, дуплянаты, плашч звесіў на воду,
Другі, як тогу, разгортвае шаты.

А той, небарака, век дажывае:
Стаіць палыселы, няма на ім кроны;
Самотны, журботны і ўвесь задумлёны.
Ляцяць к яму нанач у госці вароны,
Бусліца-ўдава падчас завітае.

Мне сумна стане, і я неўзаметкі
Гадаю аб лёсе стварэння жывога:
Як доўга працягне ён, гэты нябога,
І мне засталося самому як многа
Таптаць гэты дол, лясы і палеткі?

Гляджу я на іх, нібы на знаёмых,
Ды далей мкну хутка па мяккаму груду.
Прыходжу на Свіслач, раскручваю вуду
На злосць і на зайздрасць рыбацкаму люду —
Рыбак рыбака не любіць, вядома.

А Свіслач жыве, бяжыць неўгамонна,
Разлёгшыся ў травах, у выспах пясчаных.
А колер — то цёмны, то светла-румяны —
Ад яснага неба, ад чыстай паляны,
Ад дрэў і кустоў, ад ценяў бяздонных.

Насупраць — Кручок, куток маляўнічы,
Там буйна буяюць кусты зеляніны
Абапал заглухлай старой азярыны,
Дзе раніцай голас звініць салаўіны,
Дзе многа звяркоў і рознае дзічы.

Мне ўсё тут знаёма: і Балачанка,—
Яна тут у Свіслач якраз упадае,—
І зарасляў-хмызу града маладая,
І блужскае поле, і пустка глухая,
І тыя груды, і тая палянка.

Я чую — з Вусця даносяцца гукі,
Пявун заспявае, адлічыць часінкі,
І смех бестурботны дзятвы ля адрынкі,
І крык распачлівы плаксівай дзяўчынкі,
Рып студні, сякеры мерныя стукі.

Успомню любоўна убогія хаткі,
І груд мой вусцянскі, і бераг зялёны,
Дзе гнуткія лозы б'юць рэчцы паклоны.
Я знаю вусцянкаў і ўсе іх імёны —
Язэп Рымашэўскі, Жук і тры Дзяткі.

Ды Вусце сягоння глухне, нямее,
Змаўкае і голас у ім чалавечы —
Нясуць маё Вусце шырокія плечы.
Стаяць недаўменна адны толькі печы,
І клён каля плота асірацее.

Ну што ж? Бывайце! — скажу я зычліва.—
Будуйцеся ў вёсцы на новай мясціне
У дружнай і шчырай калгаснай сябрыне.
Хай добрая доля вас не пакіне:
Багата жывіце вы і шчасліва!

Праз купы раслінак сыплюцца стрэлы —
Паказвае сонца свой воблік адкрыты
Ды сее брыльянты на луг, аксаміты
Травы прыбярэжнай, як рунь, сакавітай,
І на паплавок мой хітра прысела.

Гарыць і дрыжыць вясёлка-іскрынка,
Агні незлічоныя раптам заззялі.
Грымяць жывым срэбрам на Свіслачы хвалі.
Аір і чароты страсаюць каралі —
У воду роняць расу за расінкай.

Я дбала гляджу, сачу ўсё за вудай.
Не чую, як сядзе і тне камар вушы.
Чакаю — вось клюне штось з воднае глушы
І на паплаўку маім сонца патушыць —
І з поўнай пайду рыбацкай пасудай.

Злаўлю не злаўлю, ды я не сярдую.
Я рады дню, сонцу, прасторнаму лугу,
Ружоваму небу і ветрыку-другу,
Што ходзіць, як сонца па вечнаму кругу,
Ды хмару прыгоніць нам дажджавую.

Я рады лету і людзям калгасным,
Прыгоству і чарам мне родных мясцінак
І тысячам кветак, мільёнам былінак,
Што нам аздабляюць жыццё, адпачынак.
Няхай жа ім вечна дзень свеціць ясны!

1939 г.

ШАЛЁНАГА ПСА —
НА ЛАНЦУГ

Дык так, пачалося. Забойца ў паходзе,
І спушчаны псы з ланцугоў.
У грознай навале, у цяжкай прыгодзе
Больш мірных няма берагоў.
Да зброі, народы раскутай краіны:
Разбойнік штурмуе наш дом!
Магутнаю раццю, патокам адзіным
Абрушым на ворага гром!
Той мусіць загінуць, хто меч узнімае
На галавы мірных трудзяг.
Няхай жа агорне ноч цёмна-нямая
Падступных падлюг і туляг!
Дык чуйце, народы: ў паход на бандыта,
На меч перакуйце ваш плуг.
Захочам — і Гітлер, як пёс, будзе біты:
Шалёнага пса — на ланцуг!

1941 г.

НАД МАГІЛАЙ ПАРТЫЗАНА

На ўзгорку пясчаным тры хвоі
Ад даўняга часу стаяць.
Бязлюдныя пусткі спакою
Вакол палажылі пячаць.

Не ходзіць тут з плугам араты,
Каса не звініць на зары.
Не згледзіш ні клуні, ні хаты,
Шумяць адны толькі бары.

Ды вецер гуляе з пяскамі,
Расчэсвае хвоям чубы,
Ды зрэдку дзяўчаты з кашамі
Праходзяць між іх у грыбы.

І вось нечаканыя госці,
Атрад баявы партызан,
Праходзяць пад хвоі, кагосьці
Нясуць на пясчаны курган.

Акінуў вачамі паляну,
Узгорак, пяскі камандзір
І знак падае партызанам
Пакласці насілкі на жвір.

Дзве пары суровых, адважных
Маўклівых ваяк-партызан
Насілкі спускаюць уважна
На дол, чабаровы дзірван.

— Мы тут пахаваем героя,
Капайце магілу, сябры.
Журботна стаялі тры хвоі,
І шум прытаіўся ў бары.

Рытмічна ўскідаюць лапаты
Угору пясок залаты,
Дзе хвоі развесілі шаты
На бераг узгорка круты.

Гатова магіла — прыпынак,
Халодны і вечны спакой.
На ложы з духмяных галінак
Ляжыць нерухома герой.

Самкнёны павекі, расніцы,
Як мрамар, застыў яго твар.
Крывавыя кроплі-брусніцы
Пад чубам палаюць, як жар.

Закрыты цяпер яму далі,
Пуціны зачынены ўсе,
А вусікі чуць высядалі
У свежай юначай красе.

Падходзіць хвіліна цяжкая —
Зямлі даручыць яго прах.
Употай слязіна блукае
На чэсных сяброўскіх вачах.

І выйшаў наперад з іх круга
І словы сказаў камандзір:
— Хаваем мы вернага друга.
Спакой тваіму праху і мір!

Не ведаў ты страху ніколі,
Быў верны і храбры ў баю.
За край, за радзіму, за волю
Аддаў маладосць ты сваю.

Няхай жа гад-фюрэр крывавы,
Кат-Гітлер запіша на лбе:
Здабудзе ён толькі той славы,
Што знойдзе асіну сабе.

Клянёмся табе над магілай,
Наш верны таварыш і брат:
Мы знішчым фашысцкую сілу,
Жывою не пусцім назад!

— Клянёмся! — ваякі сказалі.
— Клянёмся! — адказвае бор.
— Клянёмся! — азваліся далі.
— Клянёмся! — гамоніць прастор.

1941 г.

ЛЕС

Ціха, глуха ў лесе,
Хоць бы гук адзін.
Скупа свеціць месяц
У акне галін.

Злегла нерухома
Цемра на камлі.
Што ў ёй — невядома,
Ты ж, брат, не драмлі!

Сцішыўся сурова
Лес, як немы склеп,
І нідзе — ні слова,
І ніхто — ні шэп!

Толькі ў дзебрах дзікіх,
Нібы голас змоў,
Чуеш свісты-склікі.
Пугачоў і соў.

Ой, ды сцеражыся
Ты, ліхі чужак:
І ў зялёных высях
Падае ліст знак.

Не, не спіць, не дрэмле
Старажытны бор:
Ён вартуе землі,
Даўні свой прастор;

З-пад камлёў замшэлых,
З-пад балот, палян
Сочыць вокам смелых,
Грозных партызан.

І не будзе жалю
Для чужацкіх зграй,
Што крывавай хваляй
Заліваюць край.

Шмат касцей зляжыла
Не адна тут раць,
І фашысцкай жыле —
Не, не панаваць!

Дык служыце ж людзям,
Родныя бары:
Мы былі і будзем
Тут гаспадары.

1941 г.

МАЙМУ ДРУГУ

Немалую дарогу прайшлі мы
Па чужой і па роднай зямлі.
Адыходзілі вёсны і зімы,
І гады за гадамі плылі.

Шмат снавалі мы кросен шаўковых
З нашых думак-лятунак і мар;
Сустракалі нас ветла дубровы,
І лясы нам давалі свой дар.

Па-над рэчкай у лузе квяцістым
Мы хадзілі, бывала, не раз;
Векавыя дубы жоўтым лістам
Навявалі няўцямны нам сказ.

Жураўлі пралятали над полем,
Забіраючы лета з сабой,
Ды пагуліваў вецер на волі
З неакрэсленай ціхай журбой.

Эх, ды дзе ні ляжалі пуціны!
Хіба можна іх змераць, злічыць?
Пакідалі мы дзве каляіны,
Але песня адна ў іх гучыць.

Аб той песні, што сэрца мне поўніць,
Аб табе, кім жыву я заўжды,
Я хачу, мілы друг мой, напомніць,
Прыгадаўшы былыя гады.

1941 г.

У ЦЯЖКУЮ ЧАСІНУ

Зямля мая, нябёсаў родных сінь,
Лугоў зялёныя пасцелі!
Вы ўстаяце з-за смутных далячынь
Скрозь горы і пустэлі.

Празрыстасць рэк, дубоў жывы шалаш,
Дарог нязлічаных красёнцы!
Вас бачу я, я чую голас ваш,
Прываблівы, як сонца.

Мой мілы край, народ мой дарагі,
З душой адкрытаю і сэрцам!
Зноў дзеляць нас парогі-берагі.
Пракляцце крыважэрцам!

Смуга-імгла навісла над табой,
І п'еш ты зноў пакуты чашу:
Фашыст-шакал звярынаю нагой
Стаптаў нам нівы, пашу.

Як пошасць чорная, ўварваўся ён,
Прайшоў разбойніцкай ступою,
І ўсюды кроў, няволю і палон
Пакінуў за сабою.

Спаліў твае сялібы, гарады,
Твой дом разграбіўшы дарэшты.
Не ведаў ты яшчэ такой бяды
З тых дзён, як тут жывеш ты.

Не плач, зямля! Народ мой, не тужы —
Вышэй ўзнімі сваю сякеру!
За здзек, за кроў, за грабяжы —
На Гітлера, на звера!

Находзіць час, і меркнуць яго дні,
Як ноч, над ім звісае кара.
Не вырвецца з сваёй жа западні
Фашысцкая пачвара!

1941 г.

ГОЛАС ЗЯМЛІ

Я чую голас несціханы —
Зямля мая мяне заве
І кроіць сэрца мне на раны,
Звініць, як звон касы ў траве.

І шум дубровы, і стогн пушчы,
І рэк усхліп, і плач крыніц,
І немы зрок балотнай тлушчы
Нясуць мне весць пра чужаніц.

Я бачу постаці тэўтонаў —
Халодны твар, звярыны від.
Не знае жалю, ні законаў
У сталь закованы капыт.

О, каб я меў такія рукі,
Зямля, абняў бы я цябе,
Каб сцішыць гора тваё, мукі
І сілу даць у барацьбе!

Зямля мая, мая краіна!
Я чую твой прызыўны звон.
Прымі ж хоць слова твайго сына —
Не доўгі будзе твой палон.

Шумяць гняўліва твае пушчы,
Трасуцца помстаю бары,
І дзень твой хмурны змрок расплюшчыць —
Ёсць у цябе багатыры!

1941 г.

СТАРЫ ГАСЦІНЕЦ

Шлях старадаўні, вядомы ў народзе,
Лёг між прысадаў бяроз,
Пасмы іх спушчаных кос
Звіслі ў лісцяным жывым карагодзе.

Роўныя тоны іх мірнай размовы
Ціха над полем плылі,
І заміралі ўдалі
Песні спрадвечнай знаёмыя словы.

Побач гасцінца — лясы, лугавіны,
Мора зялёнае ніў,
Срэбраных рэчак разліў,
Лёгшых утульна пад зелені тынам.

Вёскі, мястэчкі абапал дарогі,
Дбалы, гасцінны народ,
Сад, паплавец, агарод,
Гай у сінечы, узгоркаў разлогі...

Век плыў за векам, мяняліся часы,
Шмат адбылося падзей.
Свет расчыніўся шырэй,
Новыя сцежкі пралеглі, як пасы.

Шлях жа спрадвечны з бярозамі ў згодзе
Так жа, як здаўна, ляжыць,
Краю гатовы служыць,
Тое ж ён носіць і імя ў народзе.

Шлях ты мой родны, гасцінец шырокі!
Лучыш ты два рубяжы:
Ўсход наш і Захад чужы,
Лёг ты спрадвеку праз нашы валокі.

Дай ты мне вестку аб людзях і краі —
Чым жа народ наш жыве?
Голас твой, чую, плыве,
Горы і долы, пустэлі мінае.

Часы ліхія насталі ў краіне,
Топча дарогі чужак,
Нішчыць дабро ваўкалак,
Чыніць расправы нямецкі звярынец.

Толькі ж не ведае вораг спакою —
Б'юць яго нашы байцы,
Ворагу будуць канцы:
Смерць яго сочыць з-за кожнае хвоі.

З Нёмана, Прыпяці, Свіслачы, Сожа
Носіцца голас наўсцяж:
Быў ён і будзе край наш,
Вораг закляты тут галаву зложыць!

Дружна паўсталі байцы-партызаны.
Помста — іх думка адна;
Знішчыць заразу да дна —
Ворагу месца пад дзікім бур'янам!

Вер мне, мой дружа: няпрошаным госцям
Заўжды такі ў нас пачот:
Выкінем нечысць за плот —
Месца ім хопіць на цёмным пагосце.

Чуеш, з усходу як громы грукочуць,
Выкурым гада з нары.
Родны гасцінец стары,
Хай жа твой голас ды будзе прарочы.

1942 г.

НАД МАГІЛАЮ ДРУГА

Памяці Янкі Купалы

Падбіўся ў дарозе ты, дружа,
І вочы пагаслі твае.
У шуме жыццёвае сцюжы
Байца-песняра не стае.
Спі спакойна, спачывай —
Не забудзе цябе край.

Не суджана, знаць, табе, браце,
На родныя гоні зірнуць
І ў нашай разбуранай хаце
Народ да работы гукнуць.
Спі, мой дружа, спачывай —
Не забудзе цябе край.

Пакончыўшы з дзікай ардою,
З варожаю цемрай і злом,
Мы ўспомнім усёй грамадою
Цябе за жалобным сталом.
Спі, мой браце, спачывай —
Не забудзе цябе край.

Успомнім як лепшага сына,
Аддаўшага дар песняра
Народу і роднай краіне,
Дар яркі, як золак-зара.
Спі, саколю, спачывай —
Не забудзе цябе край.

Шмат сцежак з табою прайшлі мы,
Адзін пракладаючы след,
І слухалі голас радзімы,
Каб несці той голас у свет.
Спі, баяне, спачывай —
Не забудзе цябе край.

І вось абарваліся ніці —
Сышоў ты на вечны спакой,
Буйнейшы наш колас у жыцце,
Наш дуб лугавы над ракой.
Спі, гусляру, спачывай —
Не забудзе цябе край.

Парваліся струны, разбіты
Цудоўныя гуслі твае,
Краіна жалобай спавіта —
Байца-песняра не стае.
Спі спакойна, спачывай —
Не забудзе цябе край.

1942 г.

НА ЗАХАД

Апала заслона мядзяная хмар,
На захад плывуць іх клубы.
А я пазіраю ў знямелы абшар,
А ў сэрцы так многа журбы!

Вандроўніцы-хмары,
Нябёсаў украсы!
Зрадніўся я з вамі
Ў далёкія часы.

На ветравы крыллі паслаўшы руно,
Здаецца, замлелі яны,
Як мара, як сон той, што сніўся даўно
У досвітак ранняй вясны.

Клубястыя хмары,
Куды вы плывеце?
Ой, многа вам, многа
Прастору на свеце!

Стаю, пазіраю ў блакітны разлог,
І колькі там дум паўстае!
Чаруюць і вабяць прасторы дарог
На захад, дзе межы мае.

Купчастыя хмары,
Куды вас мкне вецер?
Вы роднаму краю
Мой сум занясеце!

Гаруе краіна пад жорсткай пятой,
Як прагне збавення народ!
І дуб мой над рэчкай глядзіць сіратой,
Галіны схіліўшы на ўсход.

Грымотныя хмары!
Рассыпце маланкі
На галавы катаў
З нябеснай палянкі.

Павісла над лесам у родным краю
Удушлівай гары імгла.
Пячаць непакоры ў смяртэльным баю
На чола народа лягла.

На захад, на захад
Спяшайцеся, хмары,
Варожаю кроўю
Заліце пажары!

1942 г.

ЖУРАЎЛІНЫ ВЫРАЙ

Крылаты вандроўнік, стары журавель,
Сяброў у дарогу таропіць,—
Пад холадам моўкнуць прасторы зямель
І стынуць утульныя топі.

З патайных зацішкаў, з бязлюдных балот
Злятаюцца вольныя птахі.
На поўдзень, у вырай, імкне іх палёт
Пад ясным бяскроквавым дахам.

Звісае над імі бяздонны абшар,
Дзе свецяцца вечныя зоры,
Пад імі гуляе, бушуе пажар,
У цемры свідруе пячоры.

У бляску крывавым руіны тырчаць,
Як чорныя цені-манахі.
Крылатыя госці пужліва крычаць,
Трывожацца вольныя птахі.

— Эй, чуеш? Спыніся, спыніся, стары!
Ці тою вядзеш ты дарогай?
Глядзі — агнявыя там круцяць віры,
Іскрыстым падняўшыся стогам.

Ніколі на нашай дарозе раней
Такой не бывала праявы,
І ночы, глянь, сталі цямней і страшней,
Патоптаны нівы і травы.

Жахáюць зарніцы агнёў на зямлі,
І сыплюцца дрэвы пад громам,
Без голек, як трупы, маячаць камлі,—
Спыніся, бо край невядомы.

— Не бойцеся, птахі! Наперад за мной! —
Стары журавель ім гукае:
— Вяду вас пуцінаю вернай адной,
Што Млечны мне Шлях асвятляе.

Не мы, гэта людзі з дарогі сышлі,
Не мы, а яны заблудзілі.
Разбойніку цесна заўжды на зямлі —
Старыя спрадвечныя былі.

Наперад, наперад у вырай, за мной,
Ды крыллі ямчэй разгарнеце!
Свой кут прывітаем мы новай вясной —
Для вольных і воля на свеце.

І далей на поўдзень ляцяць жураўлі,
Над імі калышуцца зоры,
Пад імі — пажары, пакуты зямлі
І гора, вялікае гора.

1942 г.

МАЯ ЗЯМЛЯ

Далёка ты, мая зямля-матуля.
І цяжка жыць, не бачачы цябе,
Не знаючы, што дзень наступны суліць,
Што ноч нясе, стаіўшыся ў журбе.

І колькі раз у змушанай разлуцы
Я мыслямі, душою к табе плыў!
Як сірата, я прагнуў прыгарнуцца
Да ўлоння лук, да шуму тваіх ніў.

Ідзе мой шлях — то звілісты, то роўны —
К апошняму прытулку на зямлі,
І многа з'яў, падзей, як сон, чароўных
У прошлае навекі адплылі.

Гляджу на іх, на раніцы і вёсны,
На хоры мар, юнацтва майго сны.
Мне свет тады здаваўся вузкім, цесным,
І новае шукаў я стараны.

І шкода іх, дзянніц, палаўшых жарам,
І касавіц, і пройдзеных дарог,
І тых вятроў, што рваліся з-пад хмары
І сеялі брыльянты на мурог.

Звіняць, пяюць, як струны арфы гожай,
Вільготны луг, прасторы над зямлёй,
А ты плывеш, бы хваля ў падарожжы,
Агорнуты спакоем, цеплынёй.

Ідзеш, глядзіш — і што ты ў гмаху-свеце!
Былінка кволая, малеча, пыл,
Павейвае густы лагодны вецер,
Ты чуеш пах зямляных яго крыл.

Стаяць бары. Дубы, нібы магнаты,
Над рэкамі разгортваюць шатры,
А лазнякі спраўляюць сваё свята,
І штосьці сніць іх лісце ў гушчары.

А даль зямлі празрыстаю сінечай
Атульвае лясы, гаі, луку,
І, смужны плашч накінуўшы на плечы,
Ляжаць шляхі ў бярозавым вянку.

Такая ты, зямля, мая матуля,
І вы, малюнкі роднае зямлі!
Эх, шмат чаго вы бачылі і чулі,
Спрадвечныя дарогі і палі!

Такіх жа бед, што сённяналучылі
Цябе, мой край, не ведаў ты вавек:
Пякельных мук тваё страшнейшы былі —
Фашысцкі звер пагрыз цябе, пасек.

Ты зранена, зямля, мая матуля,
І кроўю ўся ты шчодра паліта,
Але твой стан чужынцы не сагнулі,
Не ўстрашыла фашысцкая пята.

Зямля мая! Разлучаны з табою,
Табой дышу, табою я жыву.
Прад вамі ж, воіны, байцы-героі,
Я ў радасці схіляю галаву.

Зямля мая, краіна непакоры!
Ты голас мой пачуй у шуме гроз:

З табою я дзялю пакуты, гора,—
З дзяцінства я з тваім злучыў свой лёс.

Дык вер жа, вер, зямля, мая матуля:
Наш ясны дзень не змеркнуў, не пагас,
І далі сінь зноў ласкай нас атуліць,
І прыйдзе нам збавення светлы час.

Зямля мая! Прызнаюся я шчыра:
Малю свой лёс я толькі аб адным —
Сабрацца зноў у радасны свой вырай,
Каб слодыч мар адчуць нутром зямным;

Злучыцца зноў з табой, мая матуля,
Абняць цябе, шчакой прыльнуць да ран,
Да свежых ран, што свет ускалыхнулі,
І сведкай стаць, як прошласці курган.

1943 г.

ЖЫВЕ МІЖ НАС ГЕНІЙ

З глыбінь жыватворчых народнага духа
Прыйшоў ён світаннем да нас,
Ён праўду і мудрасць народа падслухаў,
Каб споўніць народа наказ.

Ён зрокам прарочым угледзеў разлогі,
Што людзям нябачны былі,
Ён, Ленін, азначыў, акрэсліў дарогі
У новую праўду зямлі.

На гонях раскутых, на нівах калгасных
Ляжыць яго праўды пячаць,
І мудрыя словы так проста і ясна,
Як вечныя песні, гучаць.

Гучаць яны ў шуме, дзе плынь маладая
Разгортвае сілы ўглыб, шыр.
У песнях і думах бязмежнага края,
Як сонца, жыве правадыр.

Жыве ён у гомане-гудзе заводаў,
У ясных крамлёўскіх агнях,
У нашым яднанні, у дружбе народаў
І ў партыі зоркіх вачах.

Жыве ён з Чырвонаю Арміяй нашай
І дзеліць паходы яе,
І сэрцу героя, і волі бясстрашных
Імя яго сілу дае.

Між нас жыве Ленін, як сонца, як зоры,
Як мудрасць вялікай зямлі,
І сее прамені, агні непакоры,
Каб людзі шчасліва жылі.

1943 г.

РОДНАМУ КРАЮ

Да 25-й гадавіны БССР

Мой край ясназоры! Прайшоў ты нямала
Шырокіх і вузкіх дарог.
І смутак, і гора цябе абнімала,
Ды ты іх пазбыў, перамог.

Ішлі мы ў прасторы шырокай пуцінай,
Як сейбіты згоды, дабра;
Свяцілася неба над полем, далінай,
У іскрах світання — зара.

Купаліся далі ў ласкавай сінечы,
Нас вабілі новыя дні.
Зямля разгарнула магутныя плечы,
Прасторы, куды ні зірні.

Гайдаліся пожні, як хвалі на ветры,
Сады маладыя цвілі,
І сталі балотныя дзікія нетры
Дзівотамі новай зямлі.

І новыя песні ў народзе звінелі,
Як голас юначкі-вясны,
І засевы шчасця вакол зарунелі —
Збываліся мары і сны.

Ды хлынула плойма грабежнікаў дзікіх,
Разбурыла, край мой, цябе,
І вецер сягоння пад стогны і крыкі
Сумуе з табою ў журбе.

Мой край ясных даляў! У дзень навагодні
Прымі з пажаданнем прывет,
Каб сонца і зоры з глыбіняў усходніх
Свяцілі святлом добрых лет;

Каб трупамі леглі ўсе псы-душагубы,
Фашысцкі звярыны бярлог;
Каб подлыя каты, як іхнія кубэ,
У дом свой не мелі дарог.

Мой край яснавокі і вы, людзі-брацці!
Распалім жа помсты пажар,
Фашысцкую погань, народаў пракляцце,
Знішчожым, як гадаў-пачвар.

1943 г.

У РОДНЫХ МЯСЦІНАХ

Праз пяць гадоў я зноў наведаў Вусце,
Прытулак дум, абраны мой куток,
Дзе высіцца Вусцянскі мой грудок
І вецер лёгенька гайдаецца на кусце.

Іду на груд павольнаю ступою.
Сумотна мне, бо я цяпер адзін,
Мне шмат чаго прыходзіць на ўспамін,
І нікну я паныла галавою.

Грудок усё ж такі, як быў, прыветны,
Гваздзічка белая, чабор на ім,
Ды ўжо гляджу я поглядам другім,
Як дуб стары, астаўшыся бяздзетным.

Стаю, маўчу, мясціны агледаю,—
Змяніліся, і трудна іх пазнаць.
Дубоў маіх паменшылася раць,
Як і людзей у родным нашым краі.

Бязлюддзе, ціш. Высокаю травою
Вусцянскія сялібы зараслі.
Бярэзнічак заняўся на зямлі,
Атульвае разложыстую хвою.

Дарожкі той, што бегла к Балачанцы,
Няма нідзе — згубілася ў траве,
У памяці ж маёй яна жыве,
Як шмат з таго, што знікла на палянцы.

І тых, з кім я так блізка быў знаёмы,
Ужо няма: хто выселіўся сам
К апошнім тым на свеце рубяжам,
Дзе крыж стаіць журботна-нерухомы;

Другіх вайна ў далёкі свет пагнала,
І многа іх не вернецца назад;
А трэціх вынішчыў, пабіў фашысцкі кат,
І родная зямля іх не прыбрала.

І ўсё мне тут, дзе вокам я ні кіну,
Нагадвае аб жорсткасцях вайны.
Знявечаны лясы, а параснік буйны
Жыве і тчэ спрадвечную тканіну.

Ідзе жыццё, буяюць яго сілы,—
Хай паспрабуе хто суняць яго, спыніць.
Снуе жыццё за ніццю сваю ніць,
І моцныя для ўзлёту яго крылы.

Я ведаю — загояцца ўсе раны:
З пажарышч край паўстане, расцвіце
Ва ўсёй сваёй красе і паўнаце,—
Наш верны шлях, ён з праўдай павянчаны!

І толькі мне адно сягоння горка:
Няма таго, з кім думкі я дзяліў,
З кім тут стаяў, з кім я шчаслівы быў,—
Пагасла ты, яснюсенькая зорка.

1945 г.

У ВЕРАСНЁЎСКІ ВЕЧАР

Лагодны вечар, ціхі, вераснёвы.
Кучомкі хвой замлелі ў цішыні,
І мой дубок не зрушыцца ні-ні,
І я маўчу, ніжу на слова словы.

Адзін я тут, а горад, смуглы, ніцы,
У цемрадзі схаваў журбу руін,
І толькі выплыве на міг адзін —
Не дом — шкілет пры ўзлёце бліскавіцы.

Далёка дзесь на цёмным небасхіле
Паблісквюаць маланкі раз-параз.
Нібы не верасень, а жнівеньскі той час,
Калі цяплынь у поўнай яшчэ сіле.

Хоць, можа, верасень аплаціць золкасць лета
І дні яго, што мыліся ў дажджы.
І раптам — журавы! Крычаць: «Дабра не жджы!
Не час цяплу, і песня яго спета».

І чую ў крыку тым я праўду і дакоры,
Што год прайшоў і блізка час зімы,
А працы шмат... Ці шмат жа ўспелі мы,
Каб раны залячыць і сцішыць наша гора?

Турботных рук патрэбна многа ўсюды,
Каб зняць праклятае кляймо вайны.
Вышэй узлёт раскутых сіл буйны!
Народ-герой! Тварыць ты можаш цуды...

Праз цёплы мрок у вечар вераснёвы,
Дзе свецяцца прыветныя агні,
Паказваюць свой твар мне заўтрашнія дні
І родны край, збудованы нанова.

1945 г.

* * *

Усё, што поўніла мне сэрца,
Усё, што думаў і чым жыў,
Табе запісваў на паперцы,
Як самы шчыры свой парыў.

І голас мой, сумоты поўны,
Пачула ты ў астатні час,
І, можа быць, цішком, бязмоўна
Сама ўздыхнула ты не раз.

І тыя думы, тыя песні,
Што ты радзіла для мяне,
З пачуццем юнага прадвесня
Сама складала ўпатайне.

І мне яны цяпер так мілы,
І для мяне ў іх шмат красы,
Бо нейкі подых легкакрылы
Злучыў тут нашы галасы.

1945 г.

ЛЯСАМ БЕЛАРУСІ

З маленства люблю я лясы,
Іх сцішаны голас і шум патаёмны,
І пушчы глухія, а ў іх бураломы,
Дзе віхры гудзелі пад гулкія громы
Ды слалі дажджоў абрусы.

Вучыў мяне лес пазнаваць
Прыгоства, суладнасць і чары прыроды,
Дзе птаства спраўляе штогод карагоды,
Дзе тояць крыніцы празрыстыя воды
Для рэчак, каб край умываць.

Ой, лес, беларускі наш лес!
Я песень за век свой зlaжыў табе многа,
У свет праз цябе мне ляжала дарога,
Ты песціў юнацкасць, і цешыць старога
Сягоння твой полаг-навес.

Ад сэрца табе я скажу —
Прымі ж ты падзяку за ўсе твае дары:
За ціхія думы, за ясныя мары,
Што ты навяваў мне ў імшыстым гушчары,
Зганяючы з сэрца імжу.

І людзі вам скажуць, лясы:
У мірныя часы і ў часы ліхія
Карміліі, тулілі нас гмахі лясныя,
І хаты мы бралі з лясоў дзервяныя,
І мёд нам даюць верасы.

Акіну ж я вокам свой край —
Прайшлі над ім буры, крывавыя грозы,
Дубы на дол палі, як ніцыя лозы,
Пайшлі пад сякеры і граб і бярозы.
Што знікла ў агні — не пытай!

На раны пабіта зямля,
Дзе смерць, бы касец той, прайшлася з касою,
Умыла дарогі смяртэльнай расою,
На долы шырокай лягла паласою,
Патрэсла лясы да камля.

Эх, родныя пушчы, бары!
Як вы парадзелі і звузілі колы,
І колькі ў вас плешын, асмаленых, голых,
Дзе вецер, вандроўнік жартлівы, вясёлы,
Высвіствае спеў свой стары.

Падходзіць вам час адпачыць,
Акрыцца адзежынай свежаю, новай
І меней чуць, бачыць сякер, піл сталёвых,
Што поўнілі звонам гушчары, дубровы,
Бо ў іх ваша гора гучыць.

Я ж мару цяпер аб адным:
Зямля — невычэрпнага скарбу крыніца,
На цэглу дасць гліны і для чарапіцы!
Мы з іх пабудуем дамы-камяніцы
На змену будынкам старым.

А вас, нашы пушчы, бары,
Ахоўваць мы будзем за ўсе вашы дары,
Засадзім лясамі пяскі і выгары,
Дзе плехі рабілі сякеры, пажары
Суровай ваеннай пары.

Няхай адпачынуць лясы,
Разгорнуць шырока зялёныя крылы
Ды зноў назбіраюць той мудрае сілы,
Што здавен ашчадна тулілі край мілы,
Багаты і поўны красы.

1945 г.

НАШ ШЛЯХ

Журботныя прагалы, дзе ні гляну,
І ў сёлах, і ў лясах.
Гарэлы клён схіліўся да паркану,
Сам чорны, як манах.
Стаіць адзін, раскінуўшы галіны,
Як пальцы рук сухіх,
І шум яго празрыстае чупрыны
Змяніўся і прыціх.
Навокала раскіданы магілы —
Руіны гумен, хат.
Гудзе, скуголіць вецер легкакрылы
На старасвецкі лад.
І хоць што крок малюнкі разбурэння,
Пабоішчаў сляды,—
Зямля ж цвіце, і покрыў аднаўлення
Тчэ за́сеў малады.
Прайшла вайна, як віхар-навальніца
Пад грукат перуноў,
А край жыве, гаючая крыніца
Струменіцца ізноў.
Разгорне люд, нібы арол той, крылы,
Плячамі павядзе,—
Такі размах раскованае сілы
Не быў яшчэ нідзе.
Старое ўсё мы пусцім на ўзві-вецер
Пад веснавую трэль.
Кажу — такіх, як наша, ва ўсім свеце
Не знойдзецца зямель!

1946 г.

З МАЙГО ЛЕТАПІСУ

Стаіць мая хата між хвой кучаравых,
І купіна жыта на клумбе пры ёй.
Свая ў мяне пожня, і дрэўцы, і травы,
Пляцоўка, і двор свой, і я сабе свой.

Выходжу з хаціны, спынюся спачатку
Ды вокам акіну скляпенне нябёс:
А можа там вецер пагнаў сваё статка,
Дажджлівыя хмары ў маланках панёс?

Не радуе неба, бяздушнае, злое,
І хмар кучаравых нідзе не відаць,
Не ў той бок махае галінамі хвоя,—
І марна пра дождж той сягоння гадаць!

У сэрцы трывога, і злосць мне на вецер:
Чаму не нагоніць жаданых нам хмар?
Журботна калыша бярэзінка вецце,
І лёгкі пылок ёй кладзецца на твар.

Хаджу ад дубкоў я да яблынек кволых,
Што летась саджаў яшчэ з ранняй вясны,—
Гібеюць, нябогі, і я невясёлы,
Успомню і мары былыя і сны.

Не раз я, бывала, у дні сухавеяў
Таксама душою і сэрцам хварэў
І неба, і хмары, і ўсіх дабрадзеяў
Маліў, каб на ласку змянілі свой гнеў;

Каб дожджык застукаў сялянству на ўцеху;
Каб вырасла жыта, гарох, ярына;
Каб гумны заклалі пад самую стрэху
І каб распірала сусек ад зярна;

Каб лес аж загнiўся пад восень грыбамі,
Каб нам ураджай на іх быў, ды такі,
Што людзі іх проста б вазілі вазамі...
Эх, баравікі вы!.. Эх, баравікі!

Хаджу я, пануры, ад градак да дрэва,
І сіл не хапае мне іх паліваць.
А вецер бясплодныя дудзіць напевы...
І як жа з вятрамі, скажы, ваяваць?

Іду на барометр зірнуць, ці не кажа
Пра дожджык жаданы, пра радасць маю.
А ён — не зрухнецца, стаіць, сіла ўражжа!
Барометру пстрычку са злосці даю...

І помню — я раз узлаваўся зацята:
Чаго ён, нягоднік, як ідал, стаіць?
Пра дожджык чаму не варожыць, пракляты?
Я ў рэчку хацеў яго несці тапіць.

Цяпер не такі я: гады ўгамавалі
Маю нецярплівасць, і порсткі настрой,
Гляджу, як філосаф, на сінія далі —
Чаго спадзявацца старэчай парой?

А ўсё ж калі вецер з дажджыстага боку
Пагоніць чароды клубястыя хмар,
Я зноў тады ў тым жа даўнейшым патоку,
Калі маё сэрца захоўвала жар.

Тады і панурасць, як цень, сходзіць з твару,
І я весялею, нібы той юнак.

Люблю тады неба, і вецер, і хмару,
Што з поўдзеня [illegible] громам узнікне няўзнак.

Глядзіш — і барометр для шчасця зямелькі
Наніз хіліць стрэлку пад гоман вятроў.
Тады я, вясёлы, іду да бутэлькі:
— За дожджык, Якубе! Ну, будзь жа здароў!

1947 г.

РОДНАМУ КРАЮ І НАРОДУ

Да 30-годдзя БССР

Я калісьці нямала складаў
Табе песень, о родны мой краю,
Шмат аб лёсе тваім сумаваў,
Толькі ў думках, у марах гадаў,
Што з табой лепшых дзён прычакаю.

Адно толькі я ведаў тады,
Адно толькі было мне вядома:
Памагчы — бог не прыйдзе сюды,
За царом не пазбыцца нуды,
Нам за ім не зажыць па-другому!

Годы хвалямі смутку плылі,
Беспрасвецце звісала над намі,
Панавалі паны на зямлі,
А на нашых палосках раллі
Толькі пырнік буяў з палынамі.

Ох, хадзіла па свеце, брыло
У сярмяжцы залатанай гора
Ды пад стрэхі праз цьмянае шкло
Людзям весці ліхія нясло —
Разлівалася ліха, як мора!

Злосць у сэрцы выношваў народ —
Не ставала часамі цярпення,
Песціў думкі пра грозны паход,
Каб паноў павыкідваць за плот
І каб царскае знішчыць насенне.

І сягоння, праз трыццаць гадоў,
З болем час той яшчэ ўспамінаю.
А за тон маіх сумных ладоў,
Што, як колісь, з табою павёў,
Прабачай мяне, новы мой краю!

1948 г.

САМ САБЕ

Няўзнакі, неўзаметкі —
Хоць сам скажу сабе —
Пасохлі мае кветкі,
Канец маёй сяўбе.

Штодзень я адчуваю
Ўсясільны той закон,
Што цягне к долу-гаю
У вечны цень-палон.

Ну што ж? Пажыў, пабродзіў,
Дарог прамераў шмат.
Стаміўся ты ў паходзе —
Спачынь жа ў зямлі, брат!

І сам я не пабачу,
Як згасне мой агонь.
Дык што ж? Хіба паплачу,
Падпёршы ціха скронь.

Мяне ў жывых не стане,
Сыду я ў небыццё,
Ды вечна будзе ранне,
І песні, і жыццё.

1955 г.

ЛЕСНІКОВА ПАСАДА

(З паэмы «Новая зямля»)

Мой родны кут, як ты мне мілы!..
Забыць цябе не маю сілы!
Не раз, утомлены дарогай,
Жыццём вясны мае убогай,
К табе я ў думках залятаю
І там душою спачываю.
О, як бы я хацеў спачатку
Дарогу жыцця па парадку
Прайсці яшчэ раз, азірнуцца,
Сабраць з дарог камені тыя,
Што губяць сілы маладыя,—
К вясне б маёй хацеў вярнуцца.

Вясна, вясна! не для мяне ты!
Не я, табою абагрэты,
Прыход твой радасны спаткаю,—
Цябе навек, вясна, хаваю.
Назад не прыйдзе хваля тая,
Што з быстрай рэчкай уплывае.
Не раз яна, зрабіўшысь парам,
На крыллях сонца дойдзе к хмарам
Ды йзноў дажджом на рэчку сыдзе —
Ніхто з граніц сваіх не выйдзе,
З законаў, жыццем напісаных,
Або на дол спадзе ў туманах.
Але хто нам яе пакажа?
На дол вадой ці снегам ляжа?
Не вернешся, як хваля тая,
Ка мне, вясна ты маладая!..

Вось як цяпер, перада мною
Ўстае куточак той прыгожа,
Крынічкі вузенькае ложа
І елка ў пары з хваіною,
Абняўшысь цесна над вадою,
Як маладыя ў час кахання,
Ў апошні вечар расставання.
І бачу лес я каля хаты,
Дзе колісь весела дзяўчаты
Спявалі песні дружным хорам,
З работ ідучы позна борам.
Нясліся зыкі песень здольных,
Ў лясах раз-пораз адбіваліся,
І ім узгоркі адклікаліся,
І радасць біла ў песнях вольных.
А хвоі, елкі векавыя
Пад зыкі песень маладыя
Маўчком стаялі ў нейкай думе,
І ў іх ціхусенечкім шуме
Нясдось вячэрняе маленне
Ўгару, святое аддаленне.

Каля пасады лесніковай
Цягнуўся гожаю падковай
Стары, высокі лес цяністы.
Тут верх асіны круглалісты
Сплятаўся з хвоямі, з дубамі,
А елкі хмурымі крыжамі
Высока ў небе выдзяляліся,
Таемна з хвоямі шапталіся.
Заўсёды смутныя, бы ўдовы,
Яны найбольш адны стаялі,
І так маркотна пазіралі
Іх задуменныя галовы!
Лес наступаў і расступаўся,
Лужком зялёным разрываўся;

А дзе прыгожыя загібы
Так міла йшлі каля сядзібы,
Што проста б імі любаваўся.
А знізу гэты лес кашлаты
Меў зелянюсенькія шаты
Лазы, чаромхі ці крушыны,
Алешын ліпкіх, верабіны.
Глядзіш, бывала, і здаецца,
Што скрозь сцяну галін жывую,
Скрозь гэту тканку маладую
Ні мыш, ні пташка ні праб'ецца.
Цякла тут з лесу невялічка
Травой зарослая крынічка,
Абодва берагі каторай
Лазняк, ракітнік абступалі;
Бруіліся ў цяньку іх хвалі
І ў луг чуць значнаю разорай
Ішлі спакойна між чаротаў,
Рабілі многа заваротаў,
Аж покі ў Нёман не ўцякалі.

Зялёны луг, як скінуць вокам,
Абрусам пышным і шырокім
Абапал Нёмна рассцілаўся —
За хатай зараз пачынаўся
Ды йшоў квяцістай раўніною
З мурожнай слаўнаю травою
І ззяў на сонцы ў пералівах
Пяшчотных тонаў. Як на нівах
Жыта збажынкі лёгка гнуцца
І людзям радасна смяюцца
Сваім прыемным, мілым спевам
Пад лёгкім ветрыку павевам,—
Так гнуцца, гойдаюцца травы,
Як пройме ветрык іх ласкавы,
І пойдуць хвалі травяныя

З прыемным спевам чарадою,
Зашэпчуць краскі між сабою,
Нібы дзяўчаткі маладыя.
Эх, луг шырокі! Як жывы, ты,
Праменнем сонейка заліты,
Увесь стаіш перад вачыма,
Ты міл і смуцен, як радзіма,
Як наша ціхая старонка,
Дзе смугі сіняя пялёнка
У летні час дымком звісае
І даль задумай спавівае.
Хоць я няволяй цяжка змучан
І з родным берагам разлучан,
Ды я душою ажываю,
Як вокам мыслі азіраю
Цябе, мой луг і бераг родны,
Дзе льецца Нёман срэбраводны,
Дубы дзе дружнай чарадою
Стаяць, як вежы, над вадою
Даўнейшых спраў вартаўнікамі
І ззяюць грозна жараламі.
І толькі тут, пад іх чародкай,
Улетку, добраю пагодкай,
Касьбой утомлены, спачынеш
І думкі клопату пакінеш.
Заснуўшы крэпка і салодка.
Тут так прахладна, так прывольна!
А пташкі галасна і здольна
Смяюцца мілым шчабятаннем
І поўняць луг сваім спяваннем.
А на дубах, як шапкі тыя,
Чарнеюць гнёзды буславыя.
Буслы клякочуць, busляняты
Пішчаць жалобна, як шчаняты,
Насы закідваюць угору
І просяць есці ў сваю пору.

А там, дзе буслікі ўздужалі,
Іх пачынаюць вабіць далі;
Яны пачулі ў сабе сілы,
Яны разводзяць ужо крылы,
Ўгару на локаць падлятаюць,
Паветра ловяць, заграбаюць
І неуклюднымі нагамі
Танцуюць смешна над дубамі.
Там, у падсуседзях з буслямі
І вераб'і, шпакі вядуцца;
Клапотна шчэбеты нясуцца
І моўкнуць позна вечарамі.
Ў дубах крычаць сіваваронкі,
І свіст над лугам рэзкі, звонкі
Каршун маркотна так раняе
І нейкі смутак закідае.
Эх, луг шырокі! Як жывы, ты,
Травой мурожнаю закрыты,
Стаіш зялёны прада мною
І ззяеш дзіўнаю красою!

Як дзве старэнькія кабеткі,
К каторым старасць неўзаметкі
Падкраўшысь злодзеем срэдзь ночы,
Як смачны сон змыкае вочы,
Красу і крэпасць забірае
І ўсю іх жывасць выкрадае
Ды кіне іх адных, старэнькіх,
Адных, як перст, і чуць жывенькіх
І непатрэбных анікому
На цягасць жыццю маладому,—
Так каля хаты, у садочку,
Схіліўшысь ціхенька ў куточку,
Стаялі дзве вярбы старыя,
А навакола маладыя
Дзярэўцы пышна красавалі,

На свет вясёла пазіралі.
Галлё спусціўшы над парканам,
Расла тут грушка з тонкім станам;
Па-над парканам пышным валам
Стаяў вішняк густы, прыўдалы.
Садок быў, праўда, невялічкі:
Дзве верабіны ды тры дзічкі
Ды між верб ліпка маладая,
Бы іх унучка дарагая.
Але як весела і міла
Тут пчолка ў вуллях гаманіла!
І як прыемна пахла мёдам!
Пладзілісь пчолкі з кожным годам:
Штолета вулляў прыбывала —
На пчолкі вельмі шанцавала.
Гул іх стаяў і ўдзень і ўночы.
Бывала, ўлетку, ў час рабочы
Не раз там чуўся крык вясёлы:
— Го, тата! дзядзька! вышлі пчолы!
На вішні селі каля плоту! —
Мужчыны кідалі работу,
Касьбу над рэчкай за кустамі,
І беглі шыбка, каб часамі
На лес дзе пчолкі не зляцелі,
Дык іх там пільненька глядзелі.

На прыгуменні, поруч з садам,
Павець з гумном стаяла радам,
А пад паветкаю прылады:
Вазок, калёсы, панарады,
Старыя сані, восі, колы
І вулляў некалькі на пчолы,
Яшчэ няконч аных; судзіна,
Стары цабэрак, паўасміна
І розны хлам і лом валяўся,
Ад сонца, дожджыку хаваўся —

Патрэбны рэчы, ёсць вядома!
Гуменца, крытае саломай,
Ад доўгіх часаў пасівела;
Салома кудламі вісела,
Яе вятры параздзімалі,
А трохі хлопцы пасцягалі,
На стрэху лазячы, бывала,—
Іх гэта забаўка займала.
А пад шчытом на павуціне
Нішчымны колас-сіраціна
Ў зацішку лёгенька гайдаўся;
З якіх ён часаў там трымаўся,
То бог яго святы ўжо знае!
Будоўля, больш яшчэ старая,
З гнілой, вагнутаю страхою
Стаяў хлявец якраз напроці
І чуць ліпеў, як бы на плоце
Гаршчок, разбіты качаргою.
Стары, паедзены чарвямі,
Набок пахілены вятрамі,
Глядзеў хлеў гэты старычынай,
Пахілай доляй жабрачынай;
А збоку, ў полі, недалёка
Стаяў прыгрэбнік адзінока,
Пахілкам, горкім сіратою,
У дол упёршыся страхою.
Ў глыбі двара стаяла хата
І выглядала зухавата
Паміж запушчанай будовы,
Як бы шляхцянка засцянкова,
Што ў дзень святы каля касцёла,
Чуць-чуць падняўшы край падола,
Так важна ходзіць з парасонам,
Спадніцай верціць, як агонам,
З дарожак пыл, пясок зганяе
І ў вочы хлопцам заглядае.

За хатай поле пачыналась,
Дзе жыта хораша гайдалась,
І рос авёс, ячмень і грэчка,—
Было прытульнае гняздзечка!..

Мой родны кут, лугі, крыніца!
Цяпер для вас я — чужаніца.
Той самы лес, палеткі тыя,
Ды людзі там жывуць другія.
Мне душу смуткам напаўняе,
Што ў прошласць канулі гадочкі,
Мае шчаслівыя дзянёчкі,—
Прайшла, вясна ты маладая!

Цяпер разгорнем часаў шаты,
Бліжэй прыгледзімся да хаты,
Да Міхася і да Антося,
Як там вялося, як жылося.

СЫМОН-МУЗЫКА

(З паэмы)

Ад роднае зямлі, ад гоману бароў,
Ад казак вечароў,
Ад песень дудароў,
Ад светлых воблікаў закінутых дзяцей,
Ад шолаху начэй,
Ад тысячы ніцей,
З якіх аснована і выткана жыццё
І злучана быццё і небыццё,—
Збіраўся скарб, струменіўся няспынна,
Вясёлкавым ірдзеннем мне спяваў,
І выхаду шукаў
Адбітак розных з'яў
У словах-вобразах, у песнях вольнаплынных.
І гэты скарб, пазычаны, адбіты,
У сэрцы перажыты
І росамі абмыты
Дзянніц маіх, дзянніц маіх мінулых,
Для вас, душою чулых,
Як доўг, як дар,
Дае пясняр.

* * *

Нікла жыцце ў шумным лесе,
Агаляўся твар зямлі,
І ляцелі ў паднябессі
З звонкім крыкам жураўлі.
Восень ткала ўжо красёнцы
Мяккай чырвані ў лістах,
Восень спеў вяла бясконцы,

З ветрам ходзячы ў кустах;
Восень прала кужаль тонкі —
Павуціння белы лён;
Восень шэрыя заслонкі
Моўчкі клала на адхон.
Восень шла ў сырым тумане,
Восень клыгала ўгары,
Восень песні пела зрана,
Восень ныла ўвечары;
Восень слала дзень свой хмурны
Па падатак у лясы,
Каб на долы стол хаўтурны
Там заслаў ёй абрусы.
Ішоў зранку дзень пануры,
Ахінуўшыся ў імглу,
Вочы шэрыя прыжмурыць
І міргне вятру-арлу.
І падыме вецер спевы,
Захістаюцца лясы,
І даюць падатак дрэвы,
Лістам сцелюць верасы.
Адзін верас і красуе,
Там чуваць яшчэ жыццё,
А той вецер ліст драсуе,
Размятае, бы смяццё.
Глухла поле, замірала,
Як бы дух пранёсся злы,
І ў задуме пазірала
Даль з-пад шэрае імглы.
Так на дзетак глядзіць матка,
Як расходзяцца яны
Па ўсім свеце з роднай хаткі
На мяжы свае вясны.
Нейкім жалем навявала
Ад аголеных палёў,
Ад шнуроў тых, дзе бывала

Нёсся шолах каласоў.
Там цяпер ралля чарнела,
Глыбы ўскопанай зямлі,
І пакошу сеткай белай
Павуцінкі заплялі.

* * *

О, край родны, край прыгожы!
Мілы кут маіх дзядоў!
Што мілей у свеце божым
Гэтых светлых берагоў,
Дзе бруяцца срэбрам рэчкі,
Дзе бары-лясы гудуць,
Дзе мядамі пахнуць грэчкі,
Нівы гутаркі вядуць;
Гэтых гмахаў безгранічных
Балатоў тваіх, азёр,
Дзе пад гоман хваль крынічных
Думкі думае прастор;
Дзе увосень плачуць лозы,
Дзе вясной лугі цвітуць,
Дзе шляхом старым бярозы
Адзначаюць гожа пуць?

Гэй, адвечныя курганы,
Сведкі прошласці глухой!
Кім вы тут панасыпаны?
Чыёй воляю-рукой
Вы раскіданы па полі,
Даўных спраў вартаўнікі?
Эх, не скажаце ніколі,
Што казалі вам вякі!
Вы пуцінаю няроўнай
Бежыце ў далечыню,
У бок Віліі чароўнай
І пад светлую Дзвіну.

МІХАСЁВЫ ПРЫГОДЫ

(З паэмы)

I

Напрадвесні

Надакучыла дзецям зіма:
Ім разгону зімою няма.
Маркотна Міхасю,
Алесю і Ясю,
Валодзю, Андрэю
І ўсім, хто дурэе
І хоча разгону —
Ну, Юрку, Сымону,
Марынцы, Тацянцы,
Аленцы, Мар'янцы,
І Інцы, і Юльцы,
Натальцы, Ганульцы —
Ну, словам, дзяўчатам
І хлопцам,
Тым хватам.
Сагналі ахвоту на санках,
На лыжах, каньках і лядзянках.
Зімою забавы
Не дужа цікавы:
Марозы, завеі,
І нос пасінее,
Чуць выскачыш з хаты
На холад зацяты.
Хваробы зімою
Ідуць чарадою:
То свінка, ангіна,
Адзёр, шкарлатына

Ды біч-жываглыт
Люты, злы дыфтэрыт...
Надакучыла дзецям зіма,
І чакае вясны іх гурма.

II

Налучыла зімою Міхася бяда:
Захапіла Міхася хвароб чарада.
Прыстала ангіна,
А потым адзёр.
Чуць-чуць з дыфтэрыту
Міхась не памёр.
Забіла дыханне,
І горла, і нос.
Ой, колькі пакуты
Міхась перанёс!
Ды ўсё ж далі рады
Яму дактары.
Вакцыну ўлівалі
Не менш разоў тры.
Каб не вакцына,
Памёр бы хлапчына.
І дні і нядзелі
Ляжаў у пасцелі
Слабенькі,
Худзенькі,
Малы Міхасёк,
Як падкошаны той васілёк.
І высах жа, бедны!
А тварык стаў бледны,
Празрысты, бы з воску.
Доктар дзіцячы
Лячэнне прызначыў —
Адправіць Міхася на вёску.

Паветрам гаючым
І сонцам бліскучым
Міхасевы сілы ўзмацніць.
На ўлонні прыроды
Такія прыгоды,
Што ў горадзе нельга й сасніць.
Аб гэтых прыгодах якраз
І павядзецца тут сказ.

ЗМЕСТ

Колас Я.

К 60 Родныя вобразы: Вершы. [Для ст. школ. узросту/Уклад. і прадмова В. Бечыка; Маст. Ул. Вішнеўскі].— Мн.: Юнацтва, 1982.— 191 с. 4 л. іл.— (Паэтыч. б-ка).

У пер.: 50 к.

Зборнік вершаў народнага паэта Беларусі.

К $\frac{4803010200-075}{М\ 307(05)-82}$ 96—82 ББК 84 Бел 7

Бел 2

Якуб Колас

РОДНЫЕ ОБРАЗЫ

Стихи

Для старшего школьного возраста

Минск, издательство «Юнацтва»

На белорусском языке

Рэдактар А. П. Чаркасаў.
Мастацкі рэдактар В. І. Кліменка.
Тэхнічны рэдактар Г. Ф. Дуброўская.
Карэктар М. А. Паддубская.

ІБ № 103

Здадзена ў набор 30.12.81. Падп. да друку 13.05.82. АТ 06545. Фармат 70×108[1]/[32]. Папера друк. № 1. Гарнітура звычайная новая. Высокі друк. Ум. друк. арк. 8,40+0,35 укл. Ум. фарб.-адб. 12,6. Ул.-выд. арк. 6,72. Тыраж 12 000 экз. Зак. 2261. Цана 50 к.

Выдавецтва «Юнацтва» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскае вытворчае паліграфічнае аб'яднанне імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.